

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE
Biblioteksdebatt från vänster
#1 2021 – 30 KR

Ex. 10.11. b.

Ex. 1000

Hc

WEHNST
Trslars

Brini borgoma!

SKOLAN

Hcg

ERENHOLTSHÅSTEN

SKOLAN

Hca

DRUGION

Tistou, pojken med de gröna fingrarna

TELLGRE
På barne

0

35

2

bis

Tidskriften ges ut av föreningen Bibliotek i Samhälle (BiS) och utkommer med fyra nummer per år. Artiklar i *bis* publiceras i efterhand som pdf-filer på BiS webbplats enligt Creative Commons Erkännande-DelaLika 4.0 Internationell (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>) – om inget annat avtalats.

BESÖK OSS PÅ WEBBEN

Hemsida: <http://foreningenbis.com>

Twitter: @foreningenbis

Facebook: <http://facebook.com/foreningenbis>

KONTAKT

tidskriftenbis@gmail.com

MEDLEMSKAP OCH PRENUMERATION

Medlemskap i BiS gäller i ett år och inkluderar prenumeration på tidskriften *bis* (fyra nummer).

– Ordinarie medlemskap: 250 kr

– Medlemskap för student, pensionär eller person utan full inkomst: 160 kr

– Stödmedlemskap: 500 kr

– Endast prenumeration: 160 kr

– Institutioner samt prenumerationer utlandet: 300 kr

Föreningens postgiro: 33 53 16-6.

TRYCK

Ale Tryckteam AB

ISSN

0345-1135

ANSVARIG UTGIVARE

Lennart Wettmark

REDAKTIONSGRUPP

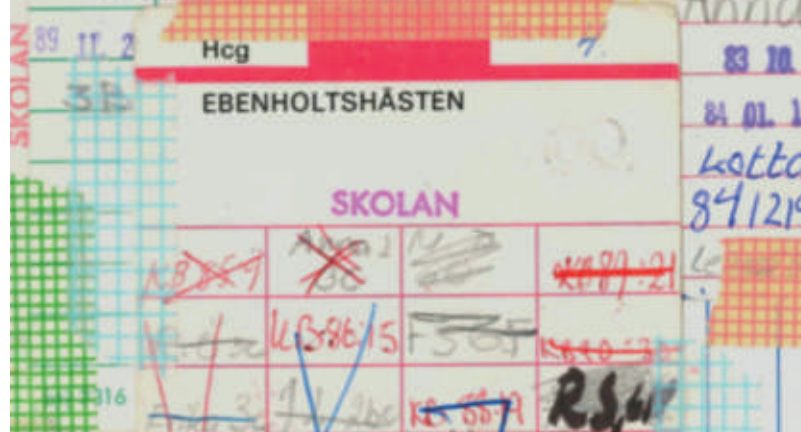
Sofia Berg, Ida Holmlund,
Charlotte Högberg, Lena Lundgren,
Martin Persson och Tobias Willstedt

OMSLAG

Eleonor Pavlov

GRAFISK FORM

Linus Mannervik

2021 #1

6. *Panel:* Skolbiblioteksutredningen
14. KB, visa handlingskraft!
17. Om boken finns på hyllan –
tillitsfull samverkan för Agenda
2030
20. Kurdiska biblioteket i ständig
kris
22. Sverigedemokraterna ett reellt
hot mot biblioteken och
bibliotekens hbtq*-arbete
24. *Krönika:* Lawrence är död, leve
Ferlinghetti!
25. *Krönika:* Biblioteket – en digital
mötesplats?
27. Fler boktips i coronatider

Kära läsare! Våren är på sina håll (nästan) här och så också årets första nummer av *bis*. I januari i år kom det efterlängtnade delbetänkandet av regeringens utredning av landets skolbibliotek: *Skolbibliotek för bildning och utbildning*. Är det nu skolbiblioteken äntligen får den uppbackning de behöver? Vi är nyfikna på om utredningen faktiskt kommer göra någon skillnad för skolbiblioteken och därför har *bis* samlat en panel av skolbibliotekarier och andra kunniga inom området för att se vad de anser om den. I tidskriften kommer vi, på förfrågan från läsare, fortsättningsvis ha återkommande paneler kring aktuella ämnen för att få reflektioner från flera håll inom biblioteksfältet.

I det här numret knyter Lena Lundgren tills vidare ihop säcken för diskussionen kring det svenska sambiblioteket och dess brister. De två tidigare delarna finns att läsa i *bis* 3/2020 och 4/2020. Inom samma tema för mediasamverkan skriver Annelien van der Tang om hur bibliotekens samlingar kan införlivas i samverkan med Agenda 2030 för hållbar utveckling. Eleonor Pavlov kommenterar händelsen på biblioteket i Svalöv där SD-politiker försökte mörka att biblioteket blivit hbtqi-certifierat och uppmärksammar de demokratiska faror som liknande händelser kan innebära för biblioteksväsendet. Förutom detta, läs om situationen för Kurdiska biblioteket, krönikor, lästips och mycket mer!

Redaktionen

MEDVERKANDE DETTA NUMMER

Bengt Berg. Poet och förläggare för Heidruns förlag. Hans senaste bok är *Dag för dag – texter från en särskild tid* (2020).

Sofia Berg. Skolbibliotekarie bosatt i Malmö.

Tobias Johansson. Bibliotekarie och biblioteksbuschaufför.

Annsöfi Lindberg. Bibliotekarie vid Kungliga Konsthögskolan/Konstakademin.

Lena Lundgren. Bibliotekarie och tidigare utvecklingsledare vid Regionbibliotek Stockholm

Sebastian Lönnlöf. Gymnasiebibliotekarie, författare och litteraturkritiker.

Sofia Malmberg. Idag samordnare för skolbiblioteken i Järfälla, men kommer inom kort att börja arbeta som produktutvecklare för BTJ:s skolbibliotekstjänster. Författare till flera böcker om skolbiblioteksutveckling.

Mats Myrstener. Pensionerad bibliotekarie, litteratursociolog och medlem av BiS.

Mattias Nilsson jobbar på Umedalens bibliotek / Västangårdsskolans (åk 1–9) skolbibliotek i Umeå.

Tobias Nordberg. Bibliotekarie i Uddevalla med fokus på folkbibliotekets roll i informations-samhället.

Eleonor Pavlov. Barnbibliotekarie i Lund med ett hjärta som brinner extra för inkluderingsfrågor.

Freke Räihä. Poet, kritiker, översättare och skrivpedagog vid

Österlens folkhögskola. 2020 kom Frekes 18:e bok ut, *Skisser ur det finska, det ödsliga skånska, ja från Västerbotten*, en bok om död och skog.

Röda Lina. *bis* ständiga samtids-kommentator.

Olof Sundin. Professor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.

Annelien van der Tang. Bibliotekarie och sociolog.

Söndagsstängt blev söndagsöppet i Karlstad

I december meddelade den blågröna majoriteten i kultur- och fritidsnämnden i Karlstad hur ett sparförslag skulle genomföras: söndagsstängt huvudbibliotek (spara 300 000 kr per år) och minska öppettiderna på kommunens närbibliotek med 25 procent. S och V röstade mot, men är i minoritet.

27 januari klubbades neddragningen. I slutet av januari skrevs mycket i länsstidningarna om söndagsstängningen. En ledare i *Värmlands Folkblad* hade rubriken "Kulturskymning i Karlstad". Det som till

slut verkar ha haft avgörande betydelse är den skrivelse i slutet av månaden som de tre etablerade kulturföreningarna, Karlstads humanistiska förening, Karlstad bokcafé och Karlstad Lever skickade till nämnden och publicerade i *Nya Wernlandstidningen* (NWT) och VF med krav på att "göra om – göra rätt".

Och det hjälpte. Tisdag 2 februari kunde man i NWT läsa: "Kulturföreningarna röt ifrån om besparingarna på biblioteken i Karlstad – nu kommer nya bud från blågröna majoriteten".

Skrivelsen finns på <https://karlstad-bokcafe.se/>.

Utklipp av artiklar om den föreslagna biblioteksstängningen i Karlstad. Foto: Lennart Wettmark

MODERATERNA I SIGTUNA VILL UT MED BÖCKERNA FRÅN VALSTA BIBLIOTEK

Det pågår just nu en debatt om Valsta bibliotek i Sigtuna kommun. Den moderata kommunledningen vill att en förändring av bibliotekets verksamhet ska ske då de anser att biblioteket inte lånar ut tillräckligt mycket medier. De skriver att de vill omskapa biblioteket och röra sig bort från det "traditionella biblioteket" genom att ta bort böckerna från biblioteket och istället satsa på ökad medborgarservice, föreningsaktiviteter och program från Kulturskolan. Socialdemokraterna och Vänsterpartiet i Sigtuna menar däremot att det i själva verket handlar om en nedläggning av biblioteket. I ett pressmeddelande skriver Vänsterpartiet Märsta-Sigtuna att Valsta länge varit ett segregerat område och att ta bort böckerna från biblioteket kommer leda till att öka klyftorna ytterligare. Valstaborna behöver ett bibliotek med kunnig personal och tillgången till ett fysiskt bibliotek där de kan använda fysiska medier och delta i anordnade aktiviteter.

VALFRID PALMGREN – STÄNDIGT AKTUELL

Radioprogrammet Stil, som annars ofta ägnar sig åt amerikanska skådespelares och influencers utsvävningar, handlade den 12 februari om bibliotek och bibliotekarer. Lyssnaren slapp inte de tjugiga föreställningarna om bibliotekariers stil, men programmet innehöll också ett längre avsnitt om Valfrid Palmgren. Lena Lundgren, som tillsammans med Mats Myrstener och Kerstin E. Wallin har skrivit boken *Böcker bibliotek bildning – Valfrid Palmgren Munch-Petersens liv och verk* (2015) intervjuades. Även Stockholms stadsbibliotek ägnades uppmärksamhet genom en initierad rundvandring i biblioteket med arkitekturprofessorn Anders Bergström, som arbetar på en bok om den ikoniska byggnaden. Programmet finns att lyssna på på P1:s hemsida, <https://sverigesradio.se/avsnitt/1670746>

OM BIBLIOTEK MED INTERNATIONELLA UTBLICKAR

Birthe och Per Arwidssons stiftelse har till syfte att stödja samverkan och kunskapsbyggande inom stadsutveckling och samhällsbyggnad. Ett spår handlar om att undersöka våra gemensamma byggnader och hur de påverkar samhället. Tema för Nyhetsbrev Januari är bibliotek, som kallas "den kanske mest självklara platsen i det sammanhanget". Nyhetsbrevet är innehållsrikt och erbjuder ett internationellt perspektiv med bland annat en podd med sociologen Eric Klinenberg och Samuli Woolston, en av arkitekterna bakom det nya stadsbiblioteket Ode i Helsingfors. Intervjuer med bibliotekschefen i Oslo Knut Hansen och arkitekten och designern Aat Vos, som har varit konsult i Oslo, ingår också i nyhetsbrevet. Konst- och bibliotekschefen i Huddinge Nick Jones utgår från biblioteksforskaren David Lankes citat "dåliga bibliotek bygger bara samlingar, bra bibliotek bygger samhällen" för att beskriva bibliotekens roll och funktion i dagens samhälle. Hör- och läsvärt!

<https://arwidssonstiftelsen.se/>

Open access-plattform för forskningspublikationer från afrikanska länder

En ny plattform för open access-publikationer har utvecklats av The University of Cape town (UCT) Libraries med syfte att publicera forskning från länder i Afrika för att stärka och sprida ländernas forskning över världen. Plattformen som kallas Continental Platform har skapats, enligt Dr Reggie Raju, chef för forskning och lärande vid University of Cape town, för att balansera den övervikt av västerländsk forskning som har mycket lättare att få inflytande och erkännande internationellt. Raju menar, att forskning från afrikanska länder länge har marginaliserats i det generella forskningsfältet i världen, vilket långsiktigt påverkar länderna negativt eftersom ett lands forskning och ekonomi är tätt sammankopplat. Raju menar att de stora internationella förlagshusen systematiskt har "northernised" hela forskningssfären eftersom de är de länder med störst tillgångar att göra forskning till värdefull valuta.

Continental Platform har som mål att demokratisera forskningsresultat, lyfta kontinenten och inkludera afrikanska forskare i standardiserade forskningsprocesser. Plattformen kommer följa en formell publikationsprocess med peer review. Enligt Raju finns det vissa risker med att ha en plattform med forskningsresultat som inte är peer reviewed, då det finns risker att felaktigheter får spridning. Ett annat krav är att varje publikation måste vara knutet till ett universitet eller liknande institution. Continental Platform är fortfarande under utveckling men publikationer finns redan tillgängliga från University of Cape Town, Durban University of Technology, the University of Namibia, Bindura University of Science Education in Zimbabwe, the Catholic University of Zimbabwe och the University of Botswana.

<https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20210203114558607>

Nya satsningar på nationella minoritetsspråken från KB och Kulturrådet

Kungliga biblioteket har fått i uppdrag att stärka nationella minoriteters bibliotek i landet. Uppdraget innefattar Judiska biblioteket, Finlandsinstitutets bibliotek, Nordkalottbiblioteket och Samernas bibliotek. KB:s riksbibliotekarie Karin Grönvall säger, att en del av uppdraget kommer gå ut på att de fyra biblioteken ska fungera som ett stöd till kommuner i hela landet för att främja medieförsörjning av litteratur på de nationella minoritetsspråken. I nuläget finns inget bibliotek som representerar minoritetsspråket romani chib, men det är en av frågorna som KB kommer att arbeta med under uppdraget. Andra frågor som KB kommer att arbeta med är koordinera språkinläring av de nationella minoritetsspråken, forskning samt digitala satsningar. En digital satsning är bibliotekstjänsten Bläddra, som är en app med e-böcker på samiska och romani chib. Tanken är att appen så småningom ska innehålla medier på alla de fem minoritetsspråken, men i nuläget har de inte tillräckliga resurser för att bekosta licenserna till medierna. Liknande projekt som Kungliga bibliotekets nya uppdrag är Kulturrådets satsning på romska läsambassader. Syftet är att uppmuntra folkbiblioteken att utveckla sina verksamheter kring romer och nationella minoriteter. Idag är 18 folkbibliotek i landet romska läsambassader, bland andra Härnösands bibliotek och biblioteken i Halmstad.

<https://www.kulturradet.se/i-fokus/nationella-minoriteters-kultur/romska-lasambassader/>

<https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2020-12-21-nytt-uppdrag-om-satsning-pa-nationella-minoriteters-bibliotek.html>

Debatt på Twitter om Skolbibliotek i världsklass

"Jag har varit tveksam att mitt fack driver skolbiblioteksfrågan på detta sätt en tid men ert nya frågebatteri är bara för mycket." Så skrev skolbibliotekarien Lotta Davidson-Bask på Twitter om DIK:s årliga utmärkelse Skolbibliotek i världsklass, och debatten var igång. Andra skolbibliotekarier ställde sig bakom Davidson-Basks tweet. Hon menar vidare att det är orimligt att ett fackförbund ska be sina medlemmar granska sin egen verksamhet för att få ett diplom. Ett bra skolbibliotek kräver inte bara en bra skolbibliotekarie utan också att det finns strukturer på skolan som backar verksamheten och kommuner som satsar på skolbiblioteken. DIK:s förbundsordförande Anna Troberg twittrade som svar: "Skolbibliotek i världsklass är ett av många sätt som DIK driver frågan på. Många vet inte alls vad ett skolbibliotek kan vara/ bidra med [...]"

PANEL!

bis har introducerat ett nytt stående inslag i form av en panel, som får kommentera en dagsaktuell händelse. Hör gärna av dig med tips på panelteman!

Redaktionen

Skolbiblioteksutredningen

Skolbibliotek för bildning och utbildning

DELGIVETANKENDE AV
UTREDNINGEN OM
STÄRKTA SKOLBIBLIOTEK
OCH LÄROMEDEL

UTREDNINGEN OM
STÄRKTA SKOLBIBLIOTEK
OCH LÄROMEDEL
2021:3

Under 2019 tillsatte regeringen utredningen *Skolbibliotek för bildning och utbildning*, med Gustav Fridolin som särskild utredare, för att utveckla skolbiblioteksverksamhet över hela landet. Utredningen var ett svar på Kungliga bibliotekets nationella biblioteksstrategi där ett av fokusområdena var satsningar på skolbibliotek. Två år senare, i januari 2021, är utredningen klar och ett delbetänkande är överlämnat. I *Skolbibliotek för bildning och utbildning: delbetänkande av Utredningen om stärkta skolbibliotek och läromedel* (SOU 2021:3) har det lämnats förslag på hur skolbiblioteken behöver stärkas för att ha resurser att nå ut till alla skolelever med verksamhet inom läsfrämjande aktiviteter, digital kompetens och sök- och källkritik. *bis* har samlat en panel som arbetar med skolbibliotek inom olika områden och låter dem reflektera kring vad de anser om utredningen.

Sofia Malmberg

*Har du hunnit läsa utredningen?
Vilka är dina spontana tankar?*

Liksom många andra i skolbiblioteksbranschen så kastade jag mig genast över utredningen för att läsa vad utredaren föreslår. Skolbiblioteken har ju länge varit ett styvmoderligt behandlat område, men de senaste åren har en rad utredningar och kvalitetsgranskningar lyft fram vikten av att skolbiblioteken bemannas av fackutbildade bibliotekariéer och att skolbiblioteken ges en pedagogisk funktion. Regeringsförklaringen 2019 gav ju stora förhoppningar om att politiskt vackra ord faktiskt skulle resultera i något

Sofia Malmberg är idag samordnare för skolbiblioteken i Järfälla, men kommer inom kort att börja arbeta som produktutvecklare för BTJ:s skolbibliotekstjänster. Sofia har skrivit flera böcker om skolbiblioteksutveckling och ingår i juryn för DIK:s utmärkelse "Skolbibliotek i världsklass".

Foto: Moises Ramirez

konkret som ger utslag i skolans pedagogiska verksamhet. Men när? Det är lätt att leverera vackra paroller som skapar ett positivt och medvetet skimmer kring avsändaren, men svårare att skrida till enad politisk handling.

Det finns mycket att glädjas åt i utredningen och utredaren lyfter fram många saker som behöver tydliggöras i skollag, läroplaner och förordningar. Skolbibliotekets pedagogiska uppdrag och vad ett skolbibliotek är ska förtydligas så att det finns en samstämmighet i skolans styrdokument, vilket möjliggör för Skolinspektionen att följa upp och granska skolornas arbete. Äntligen! Rektorer är, precis som de flesta andra, pragmatiska. I en pressad situation prioriteras de funktioner på skolan som är tydligt reglerade, övriga funktioner får tid och medel i den mån det finns resurser över. Vilket i praktiken ofta innebär att skolbiblioteket får nöja sig med de smulor som blivit över och får föra en tynande tillvaro, där de spelar liten eller ingen roll för elevernas lärande. Nu kan det bli ändring på det.

Utredningen slår också fast att skolbiblioteken i första hand ska bemannas av fackutbildade bibliotekarier, vilket förstärkt ökar skolbibliotekens möjlighet att utgöra en del av skolans arbete för att öka elevernas måluppfyllelse. Rektorer ska inte, som idag ofta sker på många skolor, kunna se skolbiblioteket som en lösning på ett personalpolitiskt dilemma för personer som behöver språk- eller arbetssträna. Naturligtvis kommer det att vara omöjligt att bemanna alla skolbibliotek med fackutbildade bibliotekarier eftersom det inte finns skolbibliotekarier så det räcker och det finns dessutom lärare som gör fantastiskt fina insatser i skolbiblioteken. Något som utredaren tar fasta på och föreslår både utökat antal utbildningsplatser i biblioteks- och informationsvetenskap och vidareutbildning för lärare som idag har uppdrag i skolbiblioteket.

Finns det något förslag eller någon formulering som du är särskilt positiv till eller glad över?

Jag är nog särskilt glad över det pedagogiska fokuset som helhet. Vi lämnar det mysiga fluffpratet om skolbiblioteket som en plats att dra sig tillbaka på för de elever som inte orkar med skolvardagen och fokuserar på det som det faktiskt handlar om – att utgöra en del av skolans pedagogiska verksamhet och systematiska kvalitetsarbete. Skolbibliotekarien går från att definieras som en del av den administrativa personalen till att definieras som en del av skolans pedagogiska personal och ska följaktligen ha rektor som chef. Det är vi många som länge har poängterat.

Är det något du saknar i utredningen som du hade önskat att det varit med?

Jag har funderat en del kring om det fanns möjlighet för utredaren att definiera vad som är tillräckligt stor bemanning för en skola med till exempel 500 elever. Det skulle ge en fingervisning till rektorer om att det inte är möjligt för en enda skolbibliotekarie att bli en integrerad del av den pedagogiska verksamheten på alltför många skolor samtidigt. Men samtidigt så kan jag förstå att

utredaren inte föreslår det, det skulle vara svårt att uppnå politisk enighet kring det och risken finns att rektorer skulle lägga sig på något slags miniminivå.

Om utredningen antas, hur tror du att det skulle påverka ditt arbete/det dagliga arbetet som skolbibliotekarie?

Jag har ju inte uppdrag som skolbibliotekarie längre, utan som samordnare för skolbiblioteken i Järfälla och snart som produktägare för BTJ:s skolbibliotekstjänster. För skolbibliotekarier så kommer dessa förändringar att innebära att det de kämpat för nu så sakta kan få ta form, att rektorerna utnyttjar den potential och den pedagogiska kraft som finns hos engagerade, drivna och kunniga skolbibliotekarier. För samordnare innebär det att de får ett betydligt bättre utgångsläge för att skapa strukturer och förutsättningar för skolbibliotek i sina respektive kommuner. För mig som produktägare så innebär det att allt fler kommuner kommer att behöva stöd i arbetet med att skapa struktur och innehåll i det systematiska kvalitetsarbetet med skolbibliotek. Från mina nya plattform kommer jag att kunna verka utifrån en större arena och nå fler rektorer och förvaltningsledningar med kompetensutvecklande verksamhet.

Tror du att förslagen kommer att föra skolbiblioteksfrågan framåt på något avgörande sätt? Om ja, hur? Om nej, varför inte?

Ja, det tror jag faktiskt. Om regeringen tar de beslut som krävs och det sker någorlunda snart så ger det helt nya förutsättningar för svenska skolelever. Det är först när det finns tydliga styrdokument som skolbiblioteksutveckling förändras från att vara en angelägenhet enbart för enskilda drivna rektorer till att bli verklighet för alla elever. Valfungerande skolbibliotek med fackutbildade skolbibliotekarier ökar elevernas måluppfyllelse och bidrar till skolutveckling.

Sebastian Lönnlöv

*Har du hunnit läsa utredningen?
Vilka är dina spontana tankar?*

Jag har inte läst hela utredningen, utan angripit den på det sätt som jag lär mina elever att göra med större textmassor när tiden är knapp: genom att läsa valda delar och dessutom ta hjälp av andras sammanfattningar. Utifrån den förståelsen kan jag konstatera att förslagen egentligen inte är särskilt radikala, utan snarare självklarheter för den som har följt med i debatten om vad skolbibliotek bör vara. Både en plats och en funktion, med såväl digitala som analoga medier. En del av skolans pedagogiska verksamhet och systematiska kvalitetsarbete. Bemannat av skolbibliotekarier som, i samarbete med lärarna, fokuserar både på läsförbättring och MIK.

Samtidigt är det bara i en begränsad krets som de här självklarheterna är särskilt självklara – och ute i skolverkligheten är de alltför ofta snarare en ouppnåelig utopi. Ulla Hamiltons debattartikel i *Biblioteksbladet* visar med all önskvärd tydlighet att förslagen verkligen behövs, och att lagstiftningen inte har råd med kryphål.

Finns det något förslag eller någon formulering som du är särskilt positiv till eller glad över?

Att utbildningsplatserna blir fler är väldigt positivt – fler bibliotekarier behövs i den här världen! Att bibliotekarieutbildningen ska ha ett samarbete med lärarutbildningen är också viktigt. Med tanke på att många av mina kursare var lärare så kan den ettåriga snabbspärsutbildningen för just lärare säkert fylla en funktion. Att som skolbibliotekarie ha lärarutbildning och -erfarenhet är ju verkligen inget minus, så länge en också har utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap.

Vi har ju inte heller något läge där de utbildade bibliotekarierna slåss om just skolbiblioteksjobben, vilket är trist med tanke på hur fantastisk skolbibliotekarierollen kan vara om en får budget och förutsättningar – men också fullt förståeligt, med tanke på hur deprimerande villkoren och skolledningens inställning kan se ut.

Sebastian Lönnlöv är gymnasiebibliotekarie, författare och litteraturkritiker

Foto: Sanna Fogelvik

Tror du att förslagen kommer att föra skolbiblioteksfrågan framåt på något avgörande sätt? Om ja, hur? Om nej, varför inte?

Om standarden höjs på svenska skolbibliotek kanske fler bibliotekarier kan upptäcka vilka möjligheter som finns i skolmiljön. Till exempel att kunna fokusera inte bara på läsning, utan också på informationssökning och andra delar av den informationsvetenskap vi är utbildade i, men sällan får tillfälle att verkligen ägna oss åt på folkbibliotek.

Förslagen i utredningen ser ut att kunna vara välbehövliga steg på vägen dit, så jag håller tummarna för att de faktiskt blir lag.

Sofia Berg

*Har du hunnit läsa utredningen?
Vilka är dina spontana tankar?*

Jag har till slut läst igenom den nästan 500 sidor långa utredningen. Det är uppfriskande att se en utredning om skolbibliotek som äntligen lämnar konkreta förslag på ändringar. Det mest betydande förslaget är förstås det om lagändringen av skolbiblioteketen, att skolor ska ha bibliotek som är bemannade av utbildade bibliotekarie. Ett annat viktigt förslag är att ha en standardiserad definition av vad en skolbiblioteksverksamhet ska innebära. Det behövs verkligen en utförlig författningsreglerad definition! Att det inte redan finns är märkligt, i synnerhet eftersom skolans övriga delar är tungt dokumenterad i hur den ska styras.

Det är vissa förslag på lösningar som jag är tveksam till. Utredningen föreslår, att för att kunna möta efterfrågan på fler skolbibliotekarier ska lärare kunna vidareutbildas till skolbibliotekarier, för att kunna antingen arbeta som bibliotekarier eller kombinera arbetet som lärare och bibliotekarie. Det är förstås positivt att fler skolbibliotek ska bemannas, men jag tror att man ska vara försiktig i att likställa två olika professioner med varandra bara för att de i viss mån överlappar varandra. Att kombinera lärartjänster och bibliotekarietjänster riskerar leda till att biblioteket blir fortsatt nedprioriterat eftersom skolan i stort styrs av en hierarki där lärares arbete ofta prioriteras högt framför andra yrkesroller. Jag tror i så fall mer på förslaget att tillsätta fler platser på utbildningar för biblioteks- och informationsvetenskap.

Dessutom, för att göra skolbibliotekarieyrket till ett självklart val för bibliotekarier, behöver ribban höjas rejält kring arbetsmiljön: social samhörighet med andra bibliotekarier, skolbibliotekscentraler och nätverk tror jag är otroligt viktigt.

Finns det något särskilt förslag eller någon formulering som du är särskilt positiv till eller glad över?

Att ha en strukturell definition av skolbibliotekens syfte kommer hjälpa att göra skolbiblioteket mer delaktigt i den övriga skolverksamheten. Att det också ställer högre krav på skolledare att integrera skolbiblioteket i den pedagogiska skolverksamheten är avgörande. Det är deras ansvar och ska inte vara ett arbete som är upp till varje enskild bibliotekarie. En yrkesroll ska inte nedvärderas till att handla om "eldsjälar", det är en sårbar och kortsiktig lösning som bara leder till utbrända bibliotekarier och verksamheter som står och faller med enskilda personer.

Är det något du saknar i utredningen som du hade önskat att det varit med?

Jag tycker att utredningen borde ha problematiserat djupare kring varför det är svårt att rekrytera bibliotekarier till skolbibliotek och prata mer om de interna hierarkier mellan biblioteksformerna som finns. Och vad man kan göra för att förändra dessa. Som det ser ut nu, ses skolbibliotek inte alltid som attraktiva arbetsplatser

Sofia Berg arbetar som skolbibliotekarie på grundskola i Lund.

Foto: Privat

till exempel på grund av bristen på bibliotekariekollegor, splittade tjänster och hög arbetsbelastning. Jag tänker att det är ett problem många känner till men som sällan tas upp. Ur den aspekten saknar utredningen en ärlighet jag hade hoppats på.

Om utredningen antas, hur tror du att det skulle påverka ditt/det dagliga arbete(t) som skolbibliotekarie?

Som jag nämnde tidigare, att det ställs högre krav på skolledare och beslutsfattare att integrera skolbiblioteksverksamheten i den övriga verksamheten. Om fler skolbibliotek bemannas kommer det långsiktigt så klart bli en förändring, skolbibliotek kommer få andra strukturella förutsättningar och bli starkare när fler bibliotek behöver koordineras. Det blir ohållbart att ha så lösa formuleringar kring skolbibliotek som det varit hittills.

Tror du att förslagen kommer att föra skolbiblioteksfrågan framåt på något sätt? Om ja, hur? Om nej, varför inte?

Jag upplever att skolbibliotekarier är mer kritiska i debatter än tidigare. Kanske har utredningen något med det att göra, att frågan prioriteras. Nu kritiserar till exempel DIK:s utmärkelse "Skolbibliotek i världsklass". Kraven för att uppnå utmärkelsen är mycket höga och många skolbibliotekarier saknar tillräckliga resurser för att ens komma i närheten av de kriterier som ska uppfyllas. Det blir en slags dubbel bestraffning: man har inte tillräckligt mycket resurser för att kunna uppfylla kraven och samtidigt klandrar man sig själv som skolbibliotekarie för att man inte lyckas ha ett skolbibliotek i "världsklass". Här tycker jag att DIK redan från början har brustit. De ska värna om fackmedlemmar och förebygga att medlemmar har en dräglig arbetsmiljö, inte vara grunden för stress och en bild av skolbibliotek som inte speglar verkligheten i stort. Jag tycker man ska vända på det. DIK borde skapa förutsättningar för arbetsmiljöer i världsklass för skolbibliotekarier.

Mattias Nilsson

Har du hunnit läsa utredningen? Vilka är dina spontana tankar?

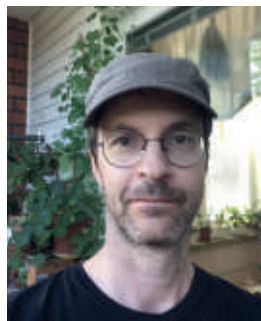
Jag har kollat igenom men inte läst hela. Överlag så är jag mycket positiv. Tycker de verkar ha lyssnat in bra och fångat stora delar av problemen.

Finns det något särskilt förslag eller någon formulering som du är särskilt positiv till eller glad över?

Dels fokuset på att varje skola måste ha ett tydligt bemannat skolbibliotek, en skolbiblioteksplan och kunna redovisa hur man ska se till att det är så. Att rektor men framför allt huvudman, privat företag eller kommun, ansvarar för att det är möjligt. Dels att utredningen lyfter utbildad skolbibliotekspersonal och verksamhet i lokaler som ska ligga i skolan som huvudregel. Dessutom tycker jag att det är mycket positivt att lärare och pedagoger ska kunna få någon slags vidareutbildning till att bli skolbibliotekarier. Ser fram emot att få fler kollegor med gedigen erfarenhet av att jobba med barngrupper och bygga verksamhet. Det är ju ofta en brist på bibliotek där de flesta av oss kommer från folkbibliotek med många olika målgrupper. Det kan också hjälpa till att länka ihop de olika kulturerna som finns inom skol- och biblioteksverksamhet.

Är det något du saknar i utredningen som du hade önskat att det varit med?

Nej, kan inte komma på något. Överlag känns det som ett steg framåt.

Mattias Nilsson jobbar på Umedalens bibliotek / Västangårdsskolans (åk 1-9) skolbibliotek i Umeå.

Foto: Privat

Om utredningen antas, hur tror du att det skulle påverka ditt/det dagliga arbete(t) som skolbibliotekarie?

Jag hoppas naturligtvis på fler kollegor i området, att vi kan bilda ett litet kluster av hel- eller deltidsarbetande skolbibliotekarier där man kan bolla daglig verksamhet. De större nätverken i en kommun räcker inte riktigt till där... och ofta försvinner våra frågor på ett kombinerat skol- och folkbibliotek.

Tror du att förslagen kommer att föra skolbiblioteksfrågan framåt på något sätt? Om ja, hur? Om nej, varför inte?

Ja. Att det kan bli lättare att skramla ihop flera skolbibliotekarier både i vardag, i skolorna där vi bygger vårt nätverk med våra lärare, för att bygga verksamhet, och på kommunal och regional nivå där man kan få diskutera lite större frågor. Som nu är, är vi så förtvivlat få och utspridda!

Olof Sundin

Har du hunnit läsa utredningen? Vilka är dina spontana tankar?

Spontant tycker jag att utredningen levererar. Mina spontana tankar är därför mycket positiva. En annan spontan tanke är att professionen och lärosätena har en utmaning framför oss att överbrygga skolbibliotekariernas verksamhet och kompetenser inom litteraturförmedling och läsfrämjande å ena sidan och medie- och informationskunnighet å den andra sidan. Det kan vara en svår uppgift, men absolut inte omöjlig.

Finns det något förslag eller någon formulering som du är särskilt positiv till eller glad över?

Det finns en hel del positivt, men från mitt perspektiv är jag mest glad över att utredningen försökt se till hela bilden, det vill säga inte enbart till skolbiblioteken och deras bemanning med fackutbildade bibliotekarier, utan också hur utbildade skolbibliotekarier ska möjliggöras genom fler studieplatser och en forskarskola. Sammantaget är det mest positiva ändå att utredningen grundar sitt engagemang för skolbibliotek i biblioteks- och informationsvetenskapen, vilket även stärker bibliotekarieprofessionen.

Är det något du saknar i utredningen som du hade önskat att det varit med?

Jag tycker nog att utredningen har hanterat en svår balansgång mellan vad som är realistiskt och vad som är önskvärt i den bästa av världar. Det är klart att i en ideal värld hade jag önskat att alla skolbibliotekarier hade gått en kandidat- eller masterutbildning i biblioteks- och informationsvetenskap, men förslaget om minst 60 högskolepoäng tycker jag är väl avvägt. Det finns trots allt många lärarutbildade som drar ett stort lass på sina skolor och deras erfarenheter och kompetenser kan man bygga vidare på. Sedan föreslår inte utredningen att det ska vara ett absolut krav med en examen i biblioteks- och informationsvetenskap utan att det är en målsättning. Detta är ju en viss öppning för skolor att fortsätta med att lärare ansvarar för verksamheten och vad som blir praxis här kommer att bli viktigt. Att utredningen även föreslår att det ska utgå statsbidrag för lärare som vill vidareutbilda sig inom biblioteks- och informationsvetenskap gör det praktiskt möjligt för kommuner att stödja lärares vidareutbildning. Vad

Olof Sundin är professor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.

Foto: Lunds universitet/Kennet Ruona

professionen måste hantera är att det med förslaget kommer att finnas tre kategorier med utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap: De med kandidatexamen, de med masterexamen och nu då – om förslaget går igenom – en grupp med en lärarexamen samt 60 poäng påbyggnad inom biblioteks- och informationsvetenskap.

Om utredningen antas, hur tror du att det skulle påverka ditt/det dagliga arbete(t) som skolbibliotekarie?

Nu är jag ju inte skolbibliotekarie, men det skulle vara mycket positivt på en lång rad områden. I grunden gläder det mig att elevernas skolgång får bättre förutsättningar att bli mer likvärdiga i hela landet. Samtidigt kommer det att bidra till att bibliotekarieprofessionen stärks och ge större legitimitet för bibliotekarier inom skolan. Mer konkret kommer det för mig som forskare och lärare i ämnet betyda mycket spännande arbete med fler studieplatser och en forskarskola.

Tror du att förslagen kommer att föra skolbiblioteksfrågan framåt på något avgörande sätt? Om ja, hur? Om nej, varför inte?

Ja, det tycker jag. Förslagen visar att ett rum med böcker i skolan, utan fackutbildad bibliotekarie, inte är ett skolbibliotek. För mig är skolbibliotek en funktion som kräver biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning och kompetens. Bibliotekarien är viktigare än platsen, även om skolbibliotek i de flesta fall är en central plats i skolan.

BREDDAD REKRYTERING

På så gott som alla lärosäten pågår just nu diskussionen om breddad rekrytering. 2001 infördes också en ny paragraf i högskolelagen (1 kap. 5 § 2001:1263), vilket bland annat innebär att högskolor och universitet är skyldiga att aktivt främja och bredda rekryteringen av studenter till högre utbildningar. Ett grundläggande syfte med den breddade rekryteringen är framför allt att socialt och etniskt underrepresenterade grupper i samhället bör stödjas och entusiasmeras att söka akademiska utbildningar. Matilda Ernkrans, som är minister för högre utbildning och

forskning, framhåller i ett pressmeddelande från Regeringskansliet 2019 vikten av detta arbete. Men 20 år har gått sedan paragrafen såg dagens ljus och jag undrar hur det breddade rekryteringsarbetet i praktiken tar form, vad som egentligen har hänt? För egen del jobbar jag på en konstnärlig högskola i ett av

Sveriges minsta högskolebibliotek och även om fler och fler studenter idag glädjande nog faktiskt kommer från olika etniska bakgrunder så kommer fortfarande den övervägande gruppen som söker till konstnärliga utbildningar från medelklassbakgrund med föräldrar som har en akademisk utbildning. Enligt Kungliga Musikhögskolan i Stockholm kan det vara flera

orsaker till att det går så pass trögt med att bredda mångfalden. Djupgående strukturella problem leder till att barn segregeras tidigt och möjligheten till fritidsaktiviteter styrs ofta och begränsas, dels av föräldrarnas ekonomi, men också av hur pass väl kulturskolan i kommunen är utbyggd och fungerar. I Klassisk förmiddag i P2 har det under några dagar diskuterats att det är problematiskt att få barn att spela blåsinstrument. Pedagoger som kan undervisa och instrument att hyra saknas ofta. Hur går det då med den breddade rekryteringen? Jag funderar på vilka möjligheter ett barn i glesbygd har att lära sig exempelvis att spela fagott? För att det ska vara möjligt att öka mångfalden och rekrytera

studenter från alla olika grupper i samhället krävs att resurser såväl inom kultursektor, biblioteksverksamhet, och skola får det stöd och de resurser som är nödvändiga. Kungliga Konsthögskolan i Stockholm har under många år arbetat med att främja mångfalden av sökande till utbildningen och bland annat har det satsats på olika projekt i förorterna. En förort med många invandrare, Tensta, har en egen konsthall, liksom Fittja. Dessutom har skolan ansökt om extra resurser för att bredda rekryteringen men inga extra medel har tilldelats högskolan. Här är det svårt att inte tänka på hur paragrafen i högskolelagen från 2001 implementerats i praktiken?

TRÄNINGSOVERALL
50% bomull 50% polyester. Röd/vit/blå.
Byxa med revär. Förstärkta
sömmar. **498:-**
SPORTBAG

9400

U.S. POSTAGE PAID
FCMI LE
GAFFNEY, SC
29341
JAN 11, 20
AMOUNT

Hur som helst, ett fantastiskt exempel på spännande mångfald är Salad Hilowles utställning på Konstakademien i Stockholm. Utställningen *Vanus Labor* (fåfångans möda) är en del av Bernadottestipendiet som tilldelades Salad Hilowle 2020 för hans arbete med att synliggöra människor med afrikanskt ursprung i svensk konsthistoria. Salad Hilowle gick ut Kungliga Konsthögskolan 2020. Han kom till Gävle från Mogadishu i Somalia när han var bara några år gammal.

Andra exempel är skådespelaren Gizem Erdogan, aktuell i TV-serien "Den tunna blå linjen" eller Özz Nujen, ståuppkomiker och skådespelare. En viktig gemensam nämnare för Salad, Gizem och Özz är att de haft tillgång till bibliotek. Özz Nujen är en av de som ekonomiskt stöttat Kurdiska biblioteket i Stockholm.

Utan bra bibliotek kommer samhället inte att lyckas med någon bra och breddad rekrytering. På Södertörns högskola i Stockholm (Flemingsberg) har en bibliotekarie jag talat med erfarenheten att studenter med annan etnisk bakgrund än den svenska, hellre väljer utbildningar som man tror ger ekonomisk avkastning och karriärmöjligheter, som ekonomi, lärarhögskola, eller sjuksköterska.

Det är lätt att förstå, inte minst med tanke på att bibliotekarieryrket är ett av de med akademisk examen som har den sämsta löneutvecklingen. Säkert saknas också en medvetenhet om att bibliotek är viktigt, att arbetet är komplicerat, och att yrket har en lång tradition i Sverige. I många länder utanför Sverige är "bibliotek" något som associeras till privata boksamlingar som sköts av kammarlärda, och inte är något för "vanligt folk". Eller att biblioteket i förorten är en sliten lokal med ordningsproblem, där vänlig personal läser sagor för skolbarn och hjälper till med skoluppgifter.

Våra bibliotek är så mycket mera, och det måste vi som jobbar där kunna kommunicera ut till våra låntagare, besökare med olika etnisk bakgrund, politiker och makthavare. Annars stannar den "breddade rekryteringen" vid vackra ord på ett vitt papper.

Richard Watson 1844–1909 Am. poet & editor
Camp 1855–1932 Am. inventor
1837–1909 Am. educ.
Daniel Colt 1831–1908 Am. educ.; pres. Johns
1870–1951 née Meriwether 'mer-e-
Dix 'diks Am. journalist
Sidney 1878–1930 Am. actor
BADEN-POWELL
Alberto 1916– Argentinean com-
Allen 1926– Am. poet
ab 1478–1511 Giorgione da Castel-

Röda Lina

KB, visa handlingskraft!

—Ytterligare kommentarer kring det svenska sambiblioteket

I *bis* två senaste nummer, numren 3 och 4 2020, har Lena Lundgren diskuterat begreppet ”det svenska sambiblioteket” och konstaterat att sambiblioteket håller på att krackelera utan att andra regelverk eller strukturer för bibliotekens samarbete har kommit i dess ställe. Här avslutas diskussionen tills vidare med ytterligare kommentarer och förhoppningar om att frågan förs vidare av ansvariga.

Text: Lena Lundgren

Illustrationer: Tobias Johansson

Begreppet sambibliotek

Själva det konkreta samarbetet, i meningen lån av medier mellan bibliotek kallade interurbanlån och senare fjärrlån, har länge varit en av hörnstenarna i den svenska biblioteksverksamheten. Begreppet ”sambibliotek” myntades 1953 av dåvarande överbibliotekarien vid Kungliga Tekniska Högskolan bibliotek Carl Björkbohm i en artikel i *Svensk Tidskrift*:

Genom den interurbana låneverksamheten har skapats ett slags bibliotek i högre potens, som jag skulle vilja kalla sambibliotek, omfattande samtliga bibliotek inom en viss rayon, en stad, en landsdel, ett helt land, i sista hand hela världen – världsbiblioteket. (s. 321)

Samarbetet har förändrats genom åren, byggts ut, gnisslat och skiftat form i och med samhällsförändringar och den tekniska utvecklingen. Men grundtanken har funnits kvar, att i så stor utsträckning som möjligt göra det samlade mediebeståndet på de svenska biblioteken tillgängligt för alla landets invånare. Det har fungerat fram tills de senaste åren, då ett antal problem har dykt upp och ett antal beslut har fattats på olika nivåer, som har fått negativa konsekvenser för sambibliotekstanken, tvärt emot det i bibliotekslagen fastställda kravet att biblioteken ska samverka.

Problemen är väl beskrivna, så som de uppfattas av respondenterna på de fem frågor som jag ställde till ett antal viktiga aktörer inom biblioteksområdet, i min artikel i *bis* 4/2020. Krav som ställdes var bland andra att KB snarast måste ”ta initiativ som för frågan framåt och leder till en ny modell för ekonomisk fjärrlånekompensation och nya rekommendationer och överenskommelser”.

Vad har hänt sedan dess?

Den 1 december samlade KB till ett ”rundabordsamtal” om ”den kompletterande medieförsörjningen på nationell, regional och lokal nivå med utgångspunkt i fjärrlånekommendationerna och att föra en dialog om hur en hållbar framtida kompletterande medieförsörjning kan byggas”. I mötet deltog fjorton representanter för forskningsbibliotek, specialbibliotek, regionbibliotek, folk-

bibliotek, Depåbiblioteket i Umeå, Svensk biblioteksörening och Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF), förutom åtta deltagare från KB. Urvalet av deltagare kan ifrågasättas, endast fyra folkbibliotek var representerade, varav två var de stora stadsbiblioteken i Malmö och Stockholm. De två övriga var Härnösand och Söderhamn. Uppfattningarna som framfördes på mötet framstår inte heller som representativa, till exempel menade flera av deltagarna att fjärrlånekommendationerna fungerar bra idag. Av svaren på mina frågor till biblioteken i *bis* 2020/4 framgick det i stället att flera regionbibliotek betonade problemen för de mindre biblioteken medan forskningsbiblioteken och de stora stadsbiblioteken i stort sett inte uppfattade att medieförsörjningen är ett problem.

Två frågor ställdes på mötet på KB:

1. Gynnar rekommendationerna som de ser ut idag kvaliteten och sektorn som helhet? Om inte, vilka förändringar behövs?

2. Vad innebär en hållbar kompletterande medieförsörjning och hur kan den uppnås?

De kortfattade minnesanteckningarna från mötet är spretiga. Det går inte att identifiera vem som har sagt vad, och det är svårt att dra några slutsatser. Det verkar dock ha varit enighet om att problemen måste definieras tydligare. Några viktiga punkter kan urskiljas:

- Det regionala samarbete som har utvecklats i flera regioner framhålls som positivt och löser flera problem. Men regionerna har olika förutsättningar. Här behövs ett tydliggörande av rollfördelningen och frågan ställs om lagstiftning krävs "för att garantera en likvärdig medieförsörjning i regionerna bortom olika politiska riktningar".
- "Frågan om digitalt material och medieförsörjning måste tas i ordentligt." Här finns både möjligheter och problem.
- Kurslitteraturen är ett särskilt problem, som har accentuerats av pandemin, då fler utbildningar ges på distans och högskolebiblioteken har dragit ner på sin service.
- På ett par ställen lyfts problematiken kring att de i bibliotekslagen prioriterade grupperna inte nödvändigtvis är de som efterfrågar fjärrlån. Det poängteras att resurser till Mångspråkiga lånecentralen (MLC) måste prioriteras och att Myndigheten för tillgängliga mediers (MTM) behov av medier måste tillgodoses för att MTM ska kunna tillgängliggöra dem i olika former.

Nya frågor till KB, och svar

För att få veta hur KB avser att gå vidare ställde jag några frågor till Anja Dahlstedt, som nu är chef för avdelningen för biblioteks-samverkan och forskningsstöd på KB. Förutom att jag efterlyste uppgift om vilka som deltog i mötet och minnesanteckningarna, ställde jag frågor om vilket syftet var med mötet och hur KB tänker följa upp frågan.

Anja Dahlstedt svarar att syftet var just att samla in synpunkter. Nästa steg inte är inte beslutat men att frågan behöver belysas bredare än just beträffande fjärrlånerekommendationerna. Även redovisningen av pliktmaterialutredningen måste avvaktas.

Jag frågade också mera specifikt om problemen med den otillräckliga finansieringen av Depåbiblioteket i Umeå och Mångspråkiga lånecentralen i Stockholm, MLC.

Här svarar Anja Dahlstedt att resursbristen på Depåbiblioteket har lösts genom omprioritering inom budgeten. MLC föreslås få förstärkning av resurser både för personal och medier inom ramen för en starkt mångspråkig biblioteksverksamhet. Förslaget behandlas nu av Kulturdepartementet.

Och nya kommentarer

Från några stora aktörer har det kommit ytterligare några kommentarer till KB:s svar. Här hittar jag instämmanden i att det behövs ett bredare perspektiv än enbart fjärrlånerekommendationerna. Konsekvenserna av e-mediernas ökande betydelse måste utredas och vägas in. Ansvar och skyldigheter på olika nivåer måste tydliggöras. Anders Söderbäck på Stockholms stadsbibliotek

understryker kommunernas ansvar att uppfylla de mål som åläggs dem. Han lyfter också fram att det kommunala självstyret innebär möjligheter för kommunen att anpassa verksamheten utifrån de egna förutsättningarna. Statliga medel bör fungera stödande genom infrastrukturella insatser.

Samtidigt uttrycker Maria Tsakiris från Region Skåne otålighet för att KB inte agerar tillräckligt kraftfullt, inte tar de nya grepp som behövs utifrån de krav som ställs i bibliotekslagen, Agenda 2030 och hållbarhetskrav. Fjärrlånerekommendationerna är fortsatt problematiska och innebär att nya beslut fattas av de stora biblioteken som låser positionerna.

Omprioriteringar, vilket har inneburit att satsningar på digitalt stöd och kompetensutveckling har fått pausas, löser inte annat än mycket tillfälligt Depåbibliotekets problem, svarar

Magdalena Sjöström på Depåbiblioteket. Enligt en uppgift som jag har fått har MLC:s service varit inskränkt i betydligt större utsträckning än vad KB uppger, vilket är märkligt. Vilka möjligheter de nya resurserna till MLC erbjuder är i nuläget oklart.

Olika nivåer, olika perspektiv

Ur alla dessa mejlväxlingar med svar och kommentarer urskiljer jag följande viktiga punkter:

- Det finns två tydliga perspektiv, KB:s, forskningsbibliotekens och de stora stadsbibliotekens å ena sidan och regionbibliotekens och de mindre bibliotekens å den andra sidan. De två perspektiven ser ut att spegla mindre eller större närhet till användarna.
- KB medger att det finns problem men betonar att de inte kan påtala vad andra aktörer ska göra. Forskningsbiblioteket ser inga större problem med medieförsörjningen och anser att de fullgör sin uppgift. De stora stadsbiblioteken vill inte ta ett ansvar för andra biblioteks behov av medier utan ersättning.
- Regionbiblioteket har god kännedom om styrkor och svagheter på regionens bibliotek och ser deras behov. Förhållandena inom regionerna är mycket olika och regionbiblioteket har olika resurser och möjligheter att stödja kommunbiblioteken med infrastruktur. Olikheterna får konsekvenser för användarna.
- De lokala biblioteken får sina styrdokument och resurser från kommunen men konfronteras direkt med användarnas krav på tillgänglighet. Biblioteket kan ha svårt att hantera glappet mellan resursbrist och besökarnas behov och de begränsningar och restriktioner som är följden av att flera stora bibliotek, med olika förklaringar, egenmäktigt har minskat sina samlingar och begränsat sin service.

Användarnas perspektiv

Det var institutionsperspektivet. Nu är det dags att anlägga det perspektiv som anges i bibliotekslagen och som också lyfts fram av många av dem som har svarat på mina frågor, nämligen användarperspektivet. Då urskiljer jag, utifrån det material som jag har samlat in, följande krav utifrån att bibliotekslagen fastslår att biblioteksverksamheten ska nå alla och vara anpassad till användarnas behov.

- De i bibliotekslagen prioriterade grupperna får inte komma i kläm. Det måste finnas krav på att konsekvenserna av beslut om förändringar som berör andra bibliotek och deras användare måste utredas och att alternativa lösningar ska erbjudas utan avbrott.
- Resurser till MTM, MLC och Depåbiblioteket måste prioriteras.
- KB måste göra insatser i infrastrukturen så att skillnaderna mellan kommuner och regioner när det gäller möjligheterna att tillgodose användarnas behov minskar.

- En särskild diskussion måste föras om problematiken att lokala politiska beslut, som i Sölvesborg, kan innebära att vissa användargrupper, till och med i bibliotekslagen prioriterade grupper, får sämre service på biblioteken.
- Medieförsörjningen fungerar inte optimalt och ett större och bredare grepp, inkluderat e-medierna som kan innebära både ökad tillgänglighet och inläsning, behöver tas av KB. Fjärrläneflödena behöver utredas, eftersom det uppenbarligen finns olika bilder av omfattningen och nödvändigheten av fjärrlån hos de olika aktörerna. De stora biblioteken måste inse att de också är gynnade genom tillgången till många bibliotek i storstäderna, vilka avlastar dem vissa förfrågningar.
- Ett heltäckande ersättningssystem för fjärrlånen måste tas fram.
- KB måste formulera krav på hållbarhet på bibliotekens verksamhet, både när det gäller miljön, tillgängligheten och omvälvande händelser, som pandemier och andra oväntade situationer.

KB kan inte ta över andra aktörers ansvar och uppgifter. Men om det ska finnas någon substans i KB:s uppgift "att främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet, ha överblick och skapa förutsättningar för verksamheten" måste KB visa sig berett att ta sig an utmaningarna i att ge alla medborgare tillgång till en jämlik medieförsörjning. Det räcker inte längre med att "samla in synpunkter", KB måste visa handlingskraft!

"Det svenska sambiblioteket" är ett uttryck för det samarbete som har tjänat biblioteken och deras användare väl (som man brukar säga) under mer än hundra år. Själva funktionen etablerades av Kungliga biblioteket genom den första årgången (1887) av *Sveriges offentliga bibliotek – Accessionskatalog* (AK) med amanuensen, senare riksbibliotekarien, E. W. Dahlgren som utgivare. Den omfattade inköpen av utländsk litteratur på ett antal forskningsbibliotek i Stockholm och universitetsbiblioteken i Lund och Uppsala. Utgivningen av AK motiverades i förordet av den första årgången av Elof Tegnér, sedermera universitetsbibliotekarie i Lund, på följande sätt:

Och hvad som i ett af dessa bibliotek är tillgängligt bör i regeln, om så erfordras, lätt kunna bliva det i de öfriga. Med våra dagars lätta kommunikationer möta härvid inga nämnvärda svårigheter, och dessa boksamlingars vårdare äro beredda att genom samverkan i detta syfte göra dem ytterligare tillgängliga. Sålunda kan den tanke realiseras, som en gång blivit uttalad, att "statens offentliga bokförråd bör anses som en helhet; dess fördelning på olika orter bör icke förhindra den gemensamma användningen af dess olika delar för främjande af forskning och vetenskap".

Antalet bibliotek utvidgades och målgrupperna breddades efterhand. I slutet av 1800-talet var det inte aktuellt att samla de folkliga bibliotekens medier i en samkatalog men med utbyggnaden av folkbiblioteken har detta mål stegvis förverkligats. Dock väntar vi fortfarande på en heltäckande nationell mediedatabas.

Om boken finns på hyllan

– tillitsfull samverkan för Agenda 2030

I den pågående debatten om mediesamverkan i Sverige har flera efterlyst hur biblioteken skulle kunna samarbeta på ett mer hållbart sätt och utifrån Agenda 2030. Men hur skulle en sådan samverkan kunna se ut? Artikelförfattaren utforskar.

Text: Annelien van der Tang

Svensk biblioteks förening har lagt ner expertnätverket för Agenda 2030. Implicerar detta att FN:s 2030-mål är så pass förankrade i bibliotekens arbete att det inte finns behov för en gemensam vidareutveckling, eller är målen så pass stora och brett definierade att det är svårt för folkbiblioteken att utforska relevanta kopplingar? Bibliotek som grundidé är ju egentligen redan ett svar på Agenda 2030. Bibliotekens roll när det gäller Agenda 2030 definieras oftast i termer av likvärdig tillgång till information och ökad jämlikhet.

I denna artikel vill jag göra ett försök att återaktualisera folkbibliotekens arbete med Agenda 2030 utifrån våra samlingar. Hur kan vi med stöd i våra samlingar ge ett aktivt innehåll till folkbibliotekens arbete med Agenda 2030? Hur kan vi utnyttja Sveriges solida infrastruktur för bibliotekssamverkan på så sätt att våra offentligt finansierade bibliotekssamlingar bidrar till Agenda 2030 och att den ännu tydligare når våra prioriterade målgrupper och andra sårbara grupper i samhället?

Folkbibliotekens förändrade roll

Under de senaste decennierna har folkbibliotekens roll utvidgats markant och det har funnits en förskjutning från ett bibliotek som fokuserar på att tillgängliggöra sin samling, till ett bibliotek mitt i lokalsamhället som mer än tidigare fokuserar på empowerment, att utjämna sociala klyftor och på delaktighet och medskapande. Bortsett från en utökning av folkbibliotekens samlingar med mångspråkiga och nya, digitala medier har bibliotekariekåren under denna transformationsperiod inte alltid reflekterat över vilken ny eller annorlunda roll som samlingen skulle kunna ha i denna förändrade samhällsliga kontext. Tvärtom har det funnits en rädsla att folkbiblioteken skulle identifieras för mycket med sin samling. Detta har haft som konsekvens att samlingens betydelse har marginaliserats i styrdokument och i medierna. Folkbiblioteken är ju så mycket mer än sina samlingar. Samtidigt är det just samlingarna som kännetecknar och särskiljer folkbiblioteken. Fysiska och digitala källor som täcker nästan alla ämnen och teman som är viktiga i ett människoliv. Resurser som kan

INGEN SKA LÄMNAS UTANFÖR

Illustration från Myndigheten för delaktighet, som har i uppdrag från regeringen att se till att offentliga aktörers arbete med Agenda 2030 blir tillgängligt för alla.

Illustration: Regeringskansliet/FN.

hjälpa en vidare, som svarar på en specifik fråga eller ett behov, som inspirerar, får en att tänka och hjälper till att förstå andra synpunkter och sätt att leva.

Bibliotek som edutainmentaktör

2020 publicerade Kairos Future en rapport kring det lustfyllda lärandet och utpekade bland andra bibliotek som en edutainmentaktör, en organisation som sysslar med "underhållning i undervisande syfte". Många i samhället vill bidra till att hitta lösningar på tidens utmaningar, men vi vet inte hur. Hur kan vi lära hela livet, hur vill vi att vårt samhälle ska se ut, var kan vi prata om det och hur kan vi bidra till samhällets utveckling? I rapporten ställs frågan hur edutainmentaktörer som förfogar över en fysisk plats med personal aktivt kan arbeta med att gestalta lärande upplevelser på denna plats.

Låt oss göra ett tankeexperiment där vi antar att biblioteket befinner sig mitt i det globala sammanhanget av FN:s agenda 2030. Då finns det två nivåer som folkbiblioteken kan verka på:

1. Som kunskapsorganisation kan bibliotek utifrån sin samling bidra till kunskap om de 17 delmålen till invånarna

Folkbiblioteken har alla förutsättningar att kontextualisera Agenda 2030-målen tillsammans med kommunens invånare, sätta målen i sitt sammanhang och ge invånarna verktyg för att kunna koppla dessa mål till sig själva. *Vad kan jag lära mig om detta – och vilken är min möjlighet att spela roll och påverka?* Bibliotek som edutainmentaktör skapar ett sammanhang och en samhörighet som är grunden för att sedan tillsammans kunna fördjupa sig i FN:s delmål. Detta tillvägagångssätt ansluter nära till det som David Lankes omskriver som kunskapsbyggande

i lokalsamhället.

Genom att förbinda programverksamhet med samlingen kan bibliotekspersonalen skapa både sammanhang och samhörighet. För att väcka invånarnas intresse behövs det byggas broar till lokalsamhället (till exempel kommunens skolor som strejkar för Fridays for future). Folkbibliotekens breda fysiska och digitala samling (både skön- och facklitteratur) speglar olika uttryck, åsikter och infallsvinklar. Grunden för samhörighet skapas genom att förbinda denna breda samling till programverksamheten (till exempel bjuda in en klimatforskare). Program, samling och dialog är invånarnas väg in för att få mer kunskap om Agenda 2030 och därmed förhoppningsvis också ett svar på hur de själva kan bidra till målen.

Bibliotekspersonalens roll sträcker sig därmed längre än förmedling av samlingen, den innefattar också att sätta samlingen i ett angeläget (lokalt) sammanhang som kan knytas till ämnena i Agenda 2030. Det handlar inte bara om enstaka programaktiviteter som berör ämnet, utom om en fördjupande programverksamhet som i olika former belyser mångskiftande aspekter, synvinklar och åsikter. En sådan programverksamhet kräver en aktuell och bred samling inom ämnena. Det är eftersträvarvärt att det finns flera exemplar av böckerna så att besökare kan låna hem böcker i ämnet, men också kan ha ett uppföljande gruppsamtal. Så bäddar biblioteken för en pågående dialog som även synliggör lokalsamhällets expertis inom ämnet.

Genom ett proaktivt förhållningssätt och en tydlig koppling mellan, programverksamhet, samlingen och dialog kan folkbiblioteken i samverkan med varandra bidra till FN:s agenda 2030.

2. Folkbiblioteken bidrar aktivt genom ett medvetet och strategiskt arbetssätt till de flesta delmål av FN:s agenda 2030 (ingen fattigdom, god hälsa, god utbildning, jämställdhet, minskad ojämlikhet, fredliga och inkluderande samhällen)

Folkfolkbiblioteken arbetar utifrån ett socialt hållbarhetsperspektiv för att nå sina prioriterade målgrupper och andra sårbara grupper i samhället med insatser såsom Digitalt först, Bokstart, språkcaféer. Samlingen spelar en betydande roll vid dessa insatser.

Biblioteket i Philadelphia i USA och Lochal, biblioteket i Tilburg i Holland, visar hur man till exempel som bibliotek aktivt kan arbeta för att främja god hälsa. I antologin *Living Libraries – the house of the community* berättar bibliotekschefen Siobhan O. Reardon i Philadelphia hur biblioteket arbetar för att motverka fetma genom att organisera en programverksamhet kring ”Culinary literacy”. En av aktiviteterna är att lära sig att läsa matrecept. I samma linje ser vi på Lochal i Tilburg hur matlagning/food har fått en egen verkstad mitt i biblioteket. Bibliotekets samling av kokböcker och böcker om hälsa och mat har samlats ihop i verkstaden och kopplas till programverksamhet och debatt som handlar om mat, matlagning och hälsa. Ämnena sträcker sig från billig och hälsosam mat till ätbara insekter.

Mediesamverkan och Agenda 2030

Vår infrastruktur för mediesamverkan ger folkbiblioteken alla förutsättningar för att kunna samverka kring ämnena som finns i Agenda 2030, både när det gäller aktualitet, kvalitet och kvantitet. Mediesamverkan som beskrevs ovan skulle idag, trots fungerande regional infrastruktur i många delar av landet, inte kunna genomföras i alla kommuner om de nationella fjärrlånerekommendationerna skulle tillämpas strikt och fullt ut. Kompletterande medieförsörjning är bara en del av bibliotekens mediesamverkan. Här finns en stor utvecklingspotential.

Biblioteksväsendet har alltid kännetecknats av en nästan gränslös generositet. Minskade budgetar och ökade kostnader sätter gränser för generositeten. Men i stället för att sätta gränser borde vi se hur vi trots minskade budgetar och ökade kostnader kan samarbeta för att bidra till Agenda 2030 (vi spenderar trots allt mer än 400 miljoner kronor på medierna) och ge service till våra invånare, i synnerhet till prioriterade målgrupper och andra sårbara grupper i lokalsamhället.

Generositet kräver tillit. Denna tillit hänger tätt ihop med vad som beskrivs av Jonna Bornemark som ett professionellt kollektivt omdöme. Hon skriver i *Horisonten finns alltid kvar*:

Det omdöme tillhör en miljö och har utvecklats historiskt.

Det är ett omdöme man skolas in i och utvecklar vidare. I en levande tradition är omdömet inget som står still. Tvärtom, är det stillastående är det dött och tappar sin förmåga att lyssna på nya konkreta situationer. Då slutar också de inblandade att utvecklas.

Bibliotekariernas professionella omdöme har under många år grundats på den enskilda individens behov. Ett bibliotek mitt i samhället, som svarar på aktuella händelser i samhället i stort och i lokalsamhället – är en princip för ett frågande bibliotek. Vilka frågor är aktuella i mitt lokalsamhälle? Bibliotekets arbe-

te med samlingen och i synnerhet fjärrlånen har under många år varit användarstyrd, utifrån enskilda individers behov. Skulle vi tillsammans kunna vidareutveckla vårt kollektiva professionella omdöme när det gäller mediesamverkan utifrån hållbarhet för grupper och för hela samhället? I förlängningen behöver vi kanske inte fjärrlånerekommendationer som idag – utan en professionell gemensam vision som handlar om att de gemensamma biblioteksresurserna ska bidra till Agenda 2030. Bibliotekarier blir här en viktig länk.

Om vi eftersträvar ett mer gemensamt nyttjande av de samlade biblioteksresurserna, skulle vi faktiskt utifrån tanken ”Om boken finns på hyllan” kunna låna ut böcker till varandra grundad på tillit till kårens professionella omdöme. Vår största utmaning är dock att vi alla måste tänka utifrån ett Agenda 2030 hållbarhetsperspektiv!

Bornemark, J. (2020). *Horisonten finns alltid kvar: om det bortglömda omdömet*. Stockholm: Volante.

Stetler, K., Lindgren, M. & Molander, R. (2020). *Wow!: lustfyllt lärande – vägen till framtiden*. Stockholm: Kairos Future AB.

Slijkerman Diederick, Ton van Vlimmeren (2021). *Living Library – The house of the community around the world*. Utrecht: Utrecht public library.

Ministerie van de Verbeelding (2017). *Via connectie naar collectie*. Rotterdam: Ministerie van de Verbeelding.

Kurdiska biblioteket i ständig kris

Kurdiska biblioteket har funnits i Stockholm sedan 1997 och har idag unika samlingar av kurdisk litteratur och andra kulturyttringar. Men biblioteket kämpar med bristande stöd och resursproblem. Kurdernas historia i Sverige är inte tillräckligt lång för att de ska räknas som en nationell minoritet och omfattas därför inte av KB:s nya uppdrag som gäller de nationella minoriteternas bibliotek. Annsofi Lindberg beskriver bakgrunden och nuläget för biblioteket.

Text: Annsofi Lindberg

Kurderna är en av de största invandrargrupperna i Sverige, ca 100 000 individer, och de har också en historiskt lång period av exil invävd i sin kulturella identitet. Viljan att uttrycka sig i tal och skrift på det egna språket har därför alltid varit stark. I Turkiet har den kurdiska identiteten och språket i princip varit förbjudna fram till idag. Fortfarande ses den kurdiska kulturen med misstänksamma ögon av de turkiska myndigheterna. I Irak har förhållandena varit något mer gynnsamma med ett visst självstyre och med möjlighet att publicera sig på det egna språket.

Kurdiska biblioteket i Stockholm invigdes den 10 oktober 1997 och fyller alltså 25 år 2022. När biblioteket började sin verksamhet var det placerat på Skeppsholmen i den byggnad som kallas Mindepartementet. Idag är det Kungliga Konsthögskolan som hyr lokalen av Statens fastighetsverk. Efter renoveringen av lokalen på Skeppsholmen 2008 blev hyran betydligt högre och biblioteket flyttade därför till den nuvarande adressen i Alvik efter att ha mellanlandat en kortare period i Sundbyberg.

Biblioteket startades som ett projekt

Biblioteket startades som ett projekt av författaren och läraren Nedim Dagdeviren som då även var styrelseledamot i Sveriges författarfond. Biblioteket fick till en början ett större ekonomiskt bidrag från stiftelsen Framtidens kultur och erhöll även ekonomiskt

Newzad Hirori. Foto: Kurdiska biblioteket

stöd från Stockholms stad, Stockholms läns landsting, Statens kulturråd samt sponsrades av Svensk biblioteksförening. Idag är de ekonomiska förutsättningarna för att driva Kurdiska biblioteket betydligt kärvare. Det är ingen överdrift att påstå att bibliotekets framtid hänger på en mer skör tråd än någonsin under dess 24-åriga historia. Bibliotekets styrelse funderar därför på att försöka hitta en billigare lokal.

Enligt bibliotekets stadgar ska det finnas en representant från Svensk biblioteksförening i styrelsen, men ännu har man inte hittat någon som vill vara delaktig.

För några år sedan, i samband med att Internationella biblioteket flyttade från Stadsbiblioteket vid Odenplan till filialen på Kungsholmen, föreslog den dåvarande chefen Krister Hansson att Newzad Hirori, som idag är Kurdiska bibliotekets chef, skulle katalogisera en del av SSB:s kurdiska litteratur. Efter att beståndet på Internationella biblioteket gallrats inför flytten skänktes ca 5–6 kartonger med kurdisk litteratur till Kurdiska biblioteket.

Ekonomi är i dagsläget mycket ansträngd för biblioteket. 2019–2020 gick Newzad Hirori som enda anställd ner till 50 %. 2021 arbetar han 40 %, allt för att försöka klara ekonomin.

I år kommer biblioteket inte att få något bidrag från Stockholms stad. Verksamhetsbidraget från Kulturrådet på 450 000 är i sin tur beroende av om biblioteket erhåller ekonomiskt stöd från

Stockholms stad. Läget ser därför mörkt ut. Kulturrådsbidraget räcker bara till hyran av lokalen i Medborgarhuset i Alvik.

Samarbete med kurder?

På frågan om det inte finns någon annan kurdisk organisation, exempelvis Kurdiska riksförbundet eller andra kurdiska institutioner som kan samarbeta eller ställa sig bakom biblioteket visar det sig vara komplicerat. Bibliotek med liknande syfte och funktion som det kurdiska fungerar annorlunda. Här kan nämnas Judiska biblioteket som har stöd av judiska församlingen eller Finlandsinstitutets bibliotek som är en del av institutet. Tanken på samarbete med andra kurdiska föreningar har än så länge varit svår att genomföra, liksom försök att dela lokalen med andra kurdiska organisationer trots att ett samarbete skulle spara pengar.

Inget stöd från Kungliga biblioteket

För att få ett mer kontinuerligt ekonomiskt stöd från staten och KB är det avgörande att biblioteksverksamheten kan kopplas till en nationell minoritet. För att definieras som en sådan i Sverige krävs långvariga historiska band med landet. Samer, romer, judar, sverigefinnar och tornedalingar som har en historia före 1900 räknas därför som nationella minoriteter. Visserligen är kurderna en av landets största invandrargrupper med cirka 100 000 personer, men deras historia inte är tillräckligt lång för att räknas till

kategorin nationell minoritet. KB:s nu planerade satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek kommer alltså inte vara något som stödjer Kurdiska bibliotekets verksamhet. Det förefaller mig konstigt att Kungliga biblioteket inte kan ge bidrag till ett redan fungerande bibliotek för en stor språklig minoritet, som finns tillgängligt i Stockholm och som dessutom innehåller unika samlingar.

En annan sida av problematiken är också att många exilkurder ser vikten av att biblioteket finns, ser symbolvärdet i det, men kunskapen om hur en fungerande biblioteksverksamhet kan drivas ekonomiskt saknas ofta, enligt Newzad Hirori. Kurdiska biblioteket har inte köpt in några böcker sedan 2013, däremot får det ofta gåvor så samlingarna expanderar hela tiden, men problemet är främst att det inte kommer in så mycket aktuell litteratur. Böcker blir ofta stående i magasin eftersom ingen bibliotekarie hinner katalogisera. Idag har man bara två volontärer till hjälp.

Digitalisering och katalog

Biblioteket registrerar i Libris och som lokal katalog används Koha. 10 000 titlar är registrerade i Libris, dock ej de många tidskrifterna. Musiksamlingen finns heller inte katalogiserad. Newzad berättar också att det funnits planer på en gemensam internationell katalog över kurdisk litteratur globalt. Kurdiska akademien i Erbil i irakiska Kurdistan var intresserad men även i detta fall sänkades resurser för att driva projektet.

Ett flertal kända kurdiska TV- och mediabolag har under årens lopp spelat in och rapporterat om Kurdiska bibliotekets verksamhet och aktiviteter i Stockholm. Man har sagoläsning för barn varje lördag och den stora lokalen kan användas för föredrag och samkväm, vilket också hänt. I den bästa av världar skulle Kurdiska biblioteket i Stockholm kunna vara ett kunskapscentrum för alla kurder i Sverige. Så är det tyvärr inte än. Avslutningsvis menar Newzad Hirori att det är viktigt att hela tiden aktualisera bibliotekets verksamhet, inte minst digitalt, vilket man jobbar på.

Forskningsbibliotek eller folkbibliotek?

Det är svårt att peka på vilken bibliotekskategori som kurdiska biblioteket tillhör? I Kurdistan finns inga vattentäta gränser mellan olika bibliotekskategorier. Är man ett special/forskningsbibliotek eller ett folkbibliotek? Eller båda delarna? Kanske ligger källan till problemen också här? Man kan ju inte vara allt på en gång? I Sverige är det viktigt att vara kategoriserad.

En framtida uppgift skulle kunna vara som ett kurdiskt arkiv, att samla fakta och kunskap om kurdernas liv i Sverige. Man kan väl tycka att Stockholms stad skulle ha råd att stötta det unika Kurdiska biblioteket i ett sådant viktigt arbete?

Foto: Ludovic Bertron, via Wikimedia Commons

Sverigedemokraterna ett reellt hot mot biblioteken och bibliotekens hbtq*-arbete

Nyligen stoppade en ledande SD-politiker i Svalöv kommunens bibliotek från att marknadsföra bibliotekets nyvunna hbtqi-certifiering på Facebook. Eleonor Pavlov kommenterar händelsen och kopplar den till återkommande hot mot inkluderande biblioteksarbete från sverigedemokratiskt håll.

Text: Eleonor Pavlov

Bibliotekslagen (2013:801) är tydlig med att folkbibliotek ska vara tillgängliga för alla. I begreppet tillgänglighet kan många saker inkluderas. Det handlar till exempel om att det ska finnas folkbibliotek i alla Sveriges kommuner, att de av oss som använder rullstol ska kunna komma in i bibliotekens lokaler och att vi tillhandahåller talböcker till de av oss som har svårt att läsa tryckt text. Men tillgänglighet innebär inte enbart anpassningar i den fysiska miljön eller att det ska finnas bibliotek inom rimligt avstånd. Det handlar också om att alla ska ges möjlighet att känna sig välkomna och inkluderade i bibliotekens verksamhet.

Genom ett aktivt och medvetet arbete med inkludering och människors lika villkor kan biblioteken skapa miljöer och verksamheter där så många som möjligt kan känna sig bekräftade och trygga. Att arbeta med hbtq*-frågor är självklart och nödvändigt för att nå dessa mål.

Att arbeta med hbtq*-frågor handlar om att utbilda sig kring de normer i vårt samhälle som verkar diskriminerande mot och skadar de personer som på något sätt bryter mot normerna. Först när

vi synliggör och erkänner att dessa normer existerar kan vi hitta metoder för att motverka dem.

Att arbeta med hbtq*-frågor ingår också i det lagstadgade arbetet mot diskriminering och är något som självklart ska ingå i bibliotekets arbete. Ett systematiskt hbtq*-arbete på biblioteken bidrar till att synliggöra och öka kunskapen om hbtq*-frågor i samhället. Det bidrar också till att skapa och bibehålla trygga platser för hbtq*-personer.

Vi var många – både i och utanför biblioteksvärlden – som reagerade starkt på nyheten att den politiska ledningen i Svalöv hindrade kommunens bibliotek att informera om sin hbtqi-certifiering på Facebook. Vi blev bestörta, men samtidigt inte förvånade. Det här är tvärtom bara ett exempel i mängden där SD-politiker försöker hindra arbete med hbtq*-frågor på bibliotek.

I Täby försökte SD 2019 stoppa ett författarbesök med Moa Lina Olbers Croall, som skrivit boken *I mitt namn – en bok om att vara trans* (2018). I samband med valet 2018 tvingade SD på flera platser i landet bibliotek som då var vallokaler att ta ner regnbågsflaggor med argumentet att flaggorna kunde ses som politiska symboler. Det här är två exempel, men det finns många fler. Metoderna och fokus varierar, men alla har det gemensamt att de på något sätt har anknytning till SD.

Och det är inte bara hbtq*-frågorna som SD aktivt motarbetar. På flera ställen i landet, nu senast i skånska Vellinge, har de försökt få till ändringar i kommunernas biblioteksplaner som tydligt speglar deras politik. Ändringarna gäller bland annat att biblioteken inte ska tillhandahålla böcker på andra språk än svenska och de nationella minoritetsspråken, och att personer med andra modersmål än svenska inte ska ses som en prioriterad målgrupp, förslag som helt går emot bibliotekens lagstadgade uppdrag.

Jag sitter med i Svensk biblioteksförerings expertnätverk för bibliotekens arbete med hbtq+. I vårt nätverk finns bibliotekspersonal från både folkbibliotek och andra biblioteksformer från hela landet. Olika bibliotek har olika förutsättningar för att jobba med hbtq*-frågor, men fler och fler ser hur detta arbete är kvalitetshöjande för hela verksamheten. Kunskap om diskriminering och verktyg att motverka den är något som gynnar alla människor, såväl personal som användare.

Att den politiska ledningen i en kommun agerar på det sätt som Svalövs ledande politiker har gjort är anmärkningsvärt. Hbtq*-personer har genom historien misstänkliggjorts, förföljts och mördats, och detta är tyvärr ingenting som ligger bakom oss. Fortfarande idag utsätts hbtq*-personer för hot och våld, både i Sverige och i resten av världen. Att arbeta med hbtq*-frågor kritiserar och göms undan bidrar till att öka den rädsla och otrygghet som hbtq*-personer och närstående dagligen lever med.

Vi som arbetar på bibliotek måste vara uppmärksamma på när sådant här sker. Jag är övertygad om att det pågår mycket som vi inte alltid ser. De händelser som lyfts fram i medier är med högsta sannolikhet bara toppen på ett isberg. Vi behöver inte gissa vad SD har som mål, vare sig det gäller bibliotek eller samhället i stort. Vi vet vad de vill och vi vet vad som kan hända om de får agera utan motstånd. Det som kan ses som små ändringar i exempelvis en biblioteksplan kan få stora konsekvenser i praktiken, och att

riva upp beslut som har fattats politiskt kan vara svårt.

Vi behöver förstå att SD inte längre är ett teoretiskt hot, utan att de faktiskt kan förstöra mycket av det som är kärnan i det allmänna biblioteksväsendet. Även om varje enskild händelse på ytan kan verka liten är den en del i något mycket större. Det demokratiska uppdrag som biblioteken vilar på ser inte likadant ut om SD får bestämma. Vi måste se till att de inte får makt att göra det.

Hbtq* är ett paraplybegrepp som innefattar olika perspektiv på könsidentitet, sexuell läggning, relationer och sexuell praktik. Även andra varianter används, bland annat hbtq, hbtqi, hbtqia, vilket speglar att det är ett område som ständigt förändras och utvecklas. Gemensamt för de perspektiv som ingår är att de på något sätt är normbrytande och osynliggjorda. Några av de vanligaste begreppen som brukar ingå är:

Homosexualitet och bisexualitet handlar om sexuell läggning, alltså vem någon har förmågan att bli kär i eller attraherad av.

Trans handlar om hur någon definierar och uttrycker sitt kön.

Transpersoner önskar att inte alls eller delvis identifiera sig med det kön de har tilldelats vid födseln. Även ickebinära personer kan inkluderas i begreppet. En person som identifierar sig som mellan, bortom eller med båda könskategorierna kvinna/man kan kalla sig ickebinär.

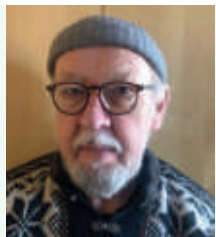
Queer kan röra sexuell läggning, könsidentitet, relationer och sexuell praktik, och kan också vara ett uttryck för ett kritiskt förhållningssätt till rådande normer.

Intersexvariationer är medfödda tillstånd i vilka könskromosomena, könskörlarna (testiklar eller äggstockar) eller könsorganens utveckling är atypisk. Det går att vara intersex och man, kvinna eller något annat.

Asexualitet är ett samlingsbegrepp som kan innefatta exempelvis personer som aldrig eller under en period inte känner sexuell attraktion, men begreppet kan användas på olika sätt av och för dem som identifierar sig med begreppet på olika sätt.

Det här har hänt:

I början av februari meddelar personalen på biblioteket i Svalöv via sin facebook-sida att de genomgått en kurs och biblioteket numera är hbtqi-certifierat genom RFSL:s hbtqi-certifiering. Några dagar senare meddelar kommunledningen, som leds av SD i Svalöv, att inlägget ska plockas bort med förklaringen att de inte är säkra om upphandlingen av utbildningen gått rätt till. Beslutet att ta bort inlägget har fått ta emot stark kritik från olika håll, bland annat från biblioteksanvändare i Svalöv och i insändare. Textförfattaren Eleonor Pavlov, bibliotekarie och medlem i Svensk biblioteksförerings expertnätverk för bibliotekens arbete med hbtq+, är en av dem som uppmärksammat händelsen. Förutom i *bis* har Eleonor Pavlov också skrivit en text publicerad i *Sydsvenskan* 23/2 på samma ämne.

LAWRENCE ÄR DÖD, LEVE FERLINGHETTI!

För den amerikanska efterkrigsgenerationen fanns flera utmaningar också i USA. Å ena sidan Kalla krigets svartvita kartbild med ett ständigt växande hot i öster och å den andra en längtan efter den frihet som freden trots allt borde kunna göra möjlig. De sovjetiska sputnikarna inspirerade till det nybildade begreppet beatnik nu när en ny författargeneration intog den poetiska och musikaliska scenen.

I slutet av februari 2021 var det dags för Lawrence Ferlinghetti (född 1919) att kasta in den väl använda handduken och därmed sätta punkt för ett långt och händelserikt liv. Lagom till hans 100-årsdag publicerades den självbiografiska romanen *Little Boy*, som börjar: "Little Boy was quite lost." Vad vill han uttrycka med denna mening, jo den existentiella belägenhet som hans barndom utspelade sig i.

Efter en sejour på barnhem – och en tid hos en fransk faster sedan hans egen mor hamnat på hospital – och namnet pekar (genom fadern) på ett italienskt ursprung ... Därmed har vi de första strecken på teckningen till en kosmopolit, en man som skulle komma att betrakta hela världen som sitt hem. New York och Paris är ett par av hans livsmiljöer, men han var även med vid landstigningen i Normandie under Andra världskriget och fick uppleva förödelsen i Nagasaki bara några dagar efter att atombomben briserat. Detta bidrog till att göra Ferlinghetti till en ständig anti-militarist.

Litterär bildning tog han till sig efter hand och kom att byta ut NY mot SF, 1951, där han startade sitt stora livsprojekt: CITY LIGHTS, tidskrift och förlag och inte minst legendarisk bokhandel på 261 Columbus Avenue, en given träffpunkt för efterkrigstidens intellektuella i San Francisco med omnejd.

Att ordet populist hade en annan klang på den tiden förstår man av att Ferlinghetti gärna ville se sig själv som en folkets diktare, en populär skald och inte bara något för den akademiska eliten att ägna sig åt. Hans hållning visar sig så tydligt när man tar del av hans möten med studenterna vid universitetet i Los Angeles den 20 maj 1969 (YouTube) där han resonerar, skämtar och läser sina dikter. Det märks att han skriver mycket direkt för öronsnäcken och den omedelbarhet som infinner sig vid en uppläsning. Han småpratar snarare än orerar, kryddar med förlösande och humoristiska kommentarer samtidigt som han kan vara sataniskt satirisk när han riktar sin udd mot presidenter som Eisenhower och Nixon och andra företrädare för den nordamerikanska makt-

apparaten.

Ferlinghettis så kallade Oral Messages utgörs av långa "talade" dikter fanns med redan i *A Coney Island of the Mind* (1958), en diktsamling som gått ut i nästan ofattbara en miljon exemplar. Jazz och poesi började bli en populär kombination hos den så kallade Beatgenerationen med Allen Ginsberg och Jack "On the

Road” Kerouac i spetsen och det var Lawrence Ferlinghetti som var den bångstyriga sällskapets idealistiske ”ordningsman”. För honom betydde kontakten med den politiske medvetne Kenneth Rexroth mer, liksom den varma kontakten med fransk poesi av Apollinaire och Prévert. På det hela taget verkar Ferlinghetti varit en alltigenom hygglig människa både på det privata och det samhälleliga planet. Efter många år i Sankt Fransiscus stad kröntes han 1998 till stadens eget poet laureate, för att i tacktalet passa på att ge en rejäl smocka åt den utveckling som han iakttagit under samma tid och klyftan mellan de rika och de fattiga ökat med fyrtio procent. Den ökande bilismen, flottans tjutande stridsplan och den accelererande gentrifieringen får honom att utbrista: Förgyll Golden Gate-bron! Ferlinghetti var sina gamla ideal trogen, de som han hade byggt sina 50-talsdikter på.

Han ville förmedla den högklassiga konst som museerna hårbärgerar på ett språk som på en gång kan tas in av den som så vill, samtidigt som orden utmanar köpenskapens försök att fylla det tomrum som reklamen strävar efter att hantera:

Det var i godisaffären
på andra sidan spårvagnsspåren
som jag för första gången
blev förälskad
i överkligheten
Geléhallon glödde i septembereftermiddagens halvdunkel
En katt tassade kring på disken
bland lakritsstänger
kolaremmar
och Oh Boy-bubbelgum

Därute föll löven döda ner
/ --- /

Så nu har han lämnat rummet, Lawrence Ferlinghetti, men lever vidare i vår tid som en symbol och inspiratör för de humanistiska värden som han satte så högt i sitt skrivande – och målande för han var verksam även som bildkonstnär. Till dem som inspirerades av Ferlinghetti var Sonja Åkesson som gjorde en parafras av hennes dikt ”Självbiografi”, som ingår i Åkessons samling *Husfrid* från 1963.

Bengt Berg

Biblioteket – en digital mötesplats?

Krönika: Tobias Nordberg

Om vi mot allt förnuft åtar oss att läsa oss fram genom pandemiförfattarnas alfabet – ett alfabet som börjar med A som i Atwood och fortsätter med B, C och D som i Boccaccio, Camus och Defoe – kommer vi att stöta på mängder av skildringar av hur människan och samhället kan påverkas av sjukdom och smitta. Då och då kommer vi kanske till och med stöta på likheter mellan dessa fiktiva berättelser och den verklighet präglad av covid-19 som vi själva ledsnar allt mer på att kalla vår egen. Men innan vi ens har nått halvvägs in i detta alfabet, kanske redan vid K som i King, kommer vi också att ha tröttnat på litteraturens oförmåga att skildra de små vardagliga konsekvenserna av de begränsningar som viruset och den nödvändiga isoleringen påtvingar oss. Ingenting nämns i *Decamerone* om hur besvärligt det är för oss glasögonormar att bära munskydd, och den där franske nobelpristagaren underlåter helt att skildra svårigheterna i att med bibehållen distans lära farmor hur ett videosamtal fungerar. Med all respekt för alla dem som drabbats hårt av pandemin och dess följder är det ändå den typen av banala problem som sett över en längre period har medfört den största omställningen i många människors vardag.

Även för offentliga bibliotek i Sverige har coronapandemin inneburit stora förändringar, och även för dem har problemen ofta varit av det smått besvärliga slaget mer än av det verkligt farliga. Restriktioner har införts för hur deras lokaler får användas, och mycket tid och kraft har därför lagts på att omstrukturera verksamheter och kommunicera med användare. Många bibliotekslokalers dörrar, fönster och väggar har under det gångna året tapetserats med skyltar bärande ett och samma tydliga budskap: just nu är biblioteket ingen mötesplats. Ofta har det åtföljts av en hänvisning till webbplatser, e-böcker och digitala bibliotekstjänster. Biblioteken har alltså blivit tvungna att bedriva en stor del av sin publika verksamhet på en digital arena. Den omställningen väcker en fråga som faktiskt kan bli avgörande för folkbibliotekens framtid, en fråga som sträcker sig bortom covid-19 och dess konsekvenser. Vilka egenskaper hos biblioteket går egentligen att översätta till en digital kontext?

För att ens kunna närma oss ett svar på den frågan måste vi veta vilka egenskaper det fysiska biblioteket har och vilka roller det kan spela i människors liv. Ett offentligt bibliotek är en plats där den enskilda individen kan ta del av kultur och information. Nästan alla dess funktioner utgår från den idén, och på senare år har allt fler av dessa funktioner kunnat överföras till en digital kontext. Men det finns en viktig egenskap hos det offentliga biblioteket som inte har digitaliserats, en egenskap som knappast framhålls i bibliotekens styrdokument men som alla biblioteksanställda ändå känner till. Det är den egenskapen som är anledning till de ovan-

nämnda skyltarnas budskap. För många människor är ett offentligt bibliotek nämligen en viktig mötesplats.

I sin artikel *How do public libraries function as meeting places?* från 2010 resonerar de norska biblioteksforskarna Svanhild Aabø, Ragnar Audunson och Andreas Vårheim kring hur offentliga bibliotekslokaler kan bli olika typer av mötesplatser beroende på vilka användare som besöker lokalerna och vilket sammanhang de gör det i. Författarna menar att biblioteket kan likna ett torg, en sorts lågintensiv mötesplats där man kan råka på vänner och grannar eller hamna i samspråk med främlingar, men att det också kan vara en plats för gemensamma aktiviteter med vänner och kolleger, personer som man kanske har stämt träff med i förväg för att ägna sig åt något särskilt i lokalen. Biblioteket kan dessutom vara en plats för möten med människor som på ett eller annat sätt är olika en själv, en plats där den enskilde kan hitta information om vad som händer i lokalsamhället eller en plats för virtuella möten. Att artikeln i fråga har några år på nacken märks inte minst på att det som åsyftas med denna sistnämnda kategori, biblioteket som plats för virtuella möten, uppenbarligen är användare som lånar bibliotekets datorer i kommunikationssyfte. Om någon idag, i coronaisoleringens tid, säger något om en plats för virtuella möten menar de förmodligen att inte bara mötet utan även platsen är virtuell och syftar alltså på Zoom eller Teams snarare än på bibliotekets lokaler.

En fråga som väcks vid läsningen av artikeln i ljuset av pandemins framfart är emellertid om biblioteket egentligen skulle kunna vara just en sådan virtuell mötesplats. Vi kan tänka oss biblioteket som rum och vi kan tänka oss biblioteket som digitalt rum. Vi kan tänka oss rummet som mötesplats och vi kan tänka oss det digitala rummet som mötesplats. Borde vi då inte också kunna tänka oss biblioteket som digital mötesplats? En sådan tanke kan tyckas lite märklig och som realitet är det förstås ett avlägset koncept, men Aabø, Audunson och Vårheim slår ju fast att biblioteket är en viktig mötesplats och ett rum med stor social betydelse. Framförallt, menar forskarna, gäller detta för unga, för invandrare och för människor med låg inkomst. Det är dessa,

människor som ofta ändå befinner sig i ett utanförskap, som drabbas i första hand när tillgången till biblioteken som social arena försämras. En digitalisering av biblioteket som mötesplats skulle göra det möjligt att upprätthålla denna betydelse även i tider av social isolering.

Å andra sidan måste vi kanske fråga oss om det med självklarhet är bibliotekens roll att fylla mötesplatsfunktionen i samhället. Ett bibliotek skulle i teorin kunna fungera som en digital mötesplats, men finns det någon poäng med att offentliga bibliotek i praktiken försöker fylla samma funktion som sociala medier? Kanske är idén om biblioteket som mötesplats, trots att den förstås är vacker och dessutom till gagn för biblioteken, inte en självklar bärande del av folkbiblioteket som samhällelig företeelse. Att så som gjorts under det gångna året stänga bibliotek för att begränsa smittspridning är hur som helst att låta nackdelarna i bibliotekens egenskap av mötesplats gå ut över alla de andra funktioner det offentliga biblioteket fyller. Det är att betona en enda av bibliotekets funktioner till den grad att dess svagheter blir orsak att offra alla de andra roller biblioteket har att spela i människors liv. Bibliotek är trots allt inte bara mötesplatser. De är informationscentraler, offentliga platser för personlig förkovran, en symbol för kultur och kunskap. De är det främsta skydd mot desinformation, rykesspridning och *fake news* som samhället kan uppbringa. I pandemins svallvågor kan en sådan institution förstås ha en oerhört stor betydelse.

Vilken väg vi än väljer att ta är det ett faktum att en allt större del av bibliotekens verksamhet bedrivs, eller åtminstone kan bedrivas, på en digital arena. Vi borde börja reflektera mer över vilka av det fysiska offentliga bibliotekets egenskaper vi vill och kan plocka med oss in i ett sådant sammanhang.

Aabø, S., Audunson, R., & Vårheim, A. (2010). How do public libraries function as meeting places? *Library & Information Science Research*, 32, 16-26. doi: 10.1016/j.lisr.2009.07.008.

Fler boktips i coronatider

Sex och relationer, hbtq, bdsm och en och annan riktig arbetarroman. Mats Myrstener fortsätter tipsa om intressant läsning i coronatider.

Text: Mats Myrstener

Elin Bengtsson: *Rosenregimen* (2018)

Niko heter flickan som kommer till universitetsstaden och blir förälskad i Emmy, en kvinnlig "butch", bestämd och lite dominant med kort hår och som åker motorcykel och gillar thai-boxning. Boken handlar om deras förhållande, den handfasta erotiken, bråk och diskussioner, där Niko försöker hävda sin självständighet och osäkerhet gentemot den bestämda och pedantiska Emmy, som vill ha "ett riktigt hem" med fru och barn. Till slut rämnar förhållandet under gråt och besvikelse. Gun-Britt Sundströms lesbiska *Maken*, fast på 2000-talet.

Fint skriven bok, poetisk, finurligt språk. Korta avsnitt på 1–2 sidor, samma stil som återkommer hos många yngre kvinnliga författare. Fint inkännande, självupplevt. Intressant skildring av ett lesbiskt förhållande. Elin Bengtsson, född 1987, nominerades till Augustpriset och Nordiska Rådets litteraturpris för romanen *Ormbunkslandet* 2016.

Wera von Essen: *En debutants dagbok* (2018), *Väld och nära samtal* (2020)

Dagboken är en autofiktiv skildring av von Essens liv 2016–2018. Hon satsar på att bli författare, uppmuntrad av kollegorna Stig Larsson och Lyra Koli. Hennes förhållande till de adliga föräldrarna är ambivalent, hon har så lite pengar periodvis att hon svälter, men räddas oftast av en rik "onkels" bidrag. En del av boken utspelas i Brasilien där von Essen, som också provat att översätta från portugisiska, ägnar sig åt den underliga Daimerreligionen, där droger testas (jfr Castanedas böcker om Don Juan). Von Essen slåss modigt och öppen hjärtigt med sin ångest och självhat, där skrivandet blir den enda vägen ut ur katastrofen. Den senare boken blir mest en pendang till den utförligare dagboken, men i *Väld och nära samtal* märker man hur författaren jobbat mer med språk och stil. I den senare boken börjar hon fundera på att konvertera till katolicismen. Hon utvecklar sin masochism och låter sina älskare binda och piska henne för att minska ångesten. Hon får också jobb på ett hotell i receptionen. Hon har samtal med sin psykolog. Hon skriver om droger och självmedicinering.

Von Essen har ett intensivt språk som griper tag i läsaren. Man känner starkt med henne och blir engagerad i hennes öde. En stark debut, en något svagare andra bok.

Nina Wähää: *Testamente* (2019)

Boken för tankarna till så skilda verk som Tara Westovers *Allt jag fått lära mig*, Karin Smirnoffs *Jag för ner till bror*, eller Aleksis Kivis *Sju bröder*. Nina Wähääs (född 1979) mor kom från Tornedalen, fadern från det kommunistiska Bulgarien. I den omfångsrika boken åker den gravida Annie (tiden är 1980-talet) upp till den stora dysfunktionella familjen i Tornedalen, som från början var tio syskon, plus två som dog i späda ålder. Två av bröderna (och en syster) är homosexuella och har flytt hemmet, den äldste sonen vill ta över familjehemmet, en av bröderna är "eljest" och tillbringar all sin tid i skogen, två är kriminella och en har suttit i fängelse, och så vidare. Skildringen av manligheten i Tornedalen är inte smickrande. Fadern, bonden Pentti, är en hustyrann och minst lika "eljest" som sonen Hirvo. Modern Siri är den som håller familjen samman, men kan trots makens misshandel inte lämna familjen förrän fadern omkommer i en husbrand. Nina Wähää debuterade redan 2007 med boken *S om i syster*. Hon har arbetat som restaurangchef med catering, som skådespelerska i två filmer och som sångerska i bandet Lacrosse (tre utgivna skivor). Boken nominerades till Augustpriset och fick Sveriges radios litteraturpris 2019. Fint språk, fina karaktärsbeskrivningar, lite väl omfångsrik och lite av en bildningsroman om en mycket udda familj. Andra halvan av boken är svagare och tappar fart. "Deckarhistorien" känns onödig.

Tara Westover: *Allt jag fått lära mig* (2019)

Den uppmärksamade romanen *Educated* utkom i USA 2018. Den skildrar den barnrika familjen Westover, som lever i en bergig trakt i Idaho på 1990-talet. De är mormoner och så kallade "preppers", det vill säga de förbereder sig för ett kommande världs- eller inbördeskrig, och undviker och misstror all statlig och delstatlig inblandning i enskilda individers liv. Barnen går inte i skola och de utnyttjar inte allmän sjukvård.

Fadern Gene arbetar på sin egen bilskrot, han predikar ständigt Guds ord för familjen (dock utan att fysiskt misshandla den) och utsätter både sig själv och barnen för livsfara när de arbetar på den sunkiga bilskroten, där metallen återvinns i livsfarliga maskiner för att säljas. Det slutar också med att fadern, som författaren misstänker har obehandlad bipolaritet, råkar ut för en arbetsskada som gör honom handikappad.

Den som istället misshandlar Tara är den våldsamme brodern Shawn, som även han verkar ha en diagnos. Modern Faye lär sig att förlösa barn och tillverkar helande mediciner av örter och dekokter. En av bröderna lyckas trots den bristfälliga undervisningen i hemmet komma in på college, vilket också blir lillasystern Taras mål. Familjen har inga böcker utom Bibeln och några mormon-skrifter, men med en otrolig livskraft lyckas hon både testa sig in på college, och får sedan (med lärarnas stöd) ett stipendium som för henne till Cambridge i England. Där doktorerar hon sedermera på en avhandling i historia om mormonismens påverkan på amerikansk 1800-talshistoria.

Romanen väckte stor uppmärksamhet när den gavs ut i USA och fick flera priser, men blev också dragen inför domstol av Westovers föräldrar och syskon för förtal. Boken skildrar med inlevelse uppväxten i Idaho och hur Tara kommer in på college i Utah utan att veta någonting om hur man klarar sig i den "stora världen" utanför Clifton, Idaho. Rent stilistiskt ingen höjdare, snarare en uppslukande sidvändare.

Stina Stoor: *bli som folk: noveller* (2015)

Sju noveller, lakoniska men med pregnans. Författaren (född 1982) är bosatt och uppvuxen i Balålidén utanför Bjurholm, Västerbotten. Hon skriver en åtstramad prosalyrik med dialektala inslag, talspråk, i traditionen från PO Enquist, Sara Lidman och Torgny Lindgren. Enkla, vardagliga berättelser, barndomsskildringar, med en särpräglad humor. Stina Stoor, som också varit rockmusiker och bonde, fick SR:s novellpris 2012. Detta är hennes debut i bokform.

Marlen Haushofer: *Himmel utan slut* (1992)

Född som Marie Helene Frauendorfer 1920 i Molin, Österrike, i skogsslutningarna i Alperna och död i skelettcancer 1970. Fyra av hennes böcker har översatts till svenska, mest känd den originella *Väggen* (original 1963). I barndomsskildringen *Himmel utan slut* nämns "väggen" som en gräns som dragits mellan Marlen och omvärlden från tidig ålder. Författaren började på 1940-talet skriva berättelser och noveller och erhölet ett österrikiskt litteraturpris 1952. Hon skrev även barnböcker och har fått en renässans på senare år. Den ovannämnda barnskildringen är originell och skildrar ett säregnet Pippi Långstrump-barn, full av obändig och

otyglad fantasi. Fadern som var jägmästare var barnets (i boken kallad Meta) stora stöd och lekkamrat, medan modern var sträng, religiös och ombytlig. En rad originella släktingar skildras – på det hela taget en fantasitisk och särpräglad barndomsskildring.

Sara Stridsberg: *Kärlekens antarktis* (2018)

Poetisk och stark roman om den mördade och styc-kade Catrine da Costa, i omskriven form. Hennes styc-kade kropp hittades nedanför Karlbergsbron i Stockholm i juli 1984. Romanen berättas av den styc-kade kvinnan och är mycket stark. Ett mästarprov.

Johanna Nilsson: *SOS från mänskligheten* (2008)

Johanna Nilsson är född 1973 och har gett ut ett 30-tal böcker, barn- och ungdomsböcker med mera. Denna roman är en helvetesvandring i det moderna Sverige där inget sparas på: sexuella perversioner, ätstörningar, psykiska sjukdomar, droger och missbruk. Det är virtuost skrivet, även om alla grymheter på slutet urartar till en blodig snuff-movie och att läsaren till slut når en viss nivå av "mättnad". I centrum står den prostituerade Benjamin, som ställer upp på allt sexuellt. Han har förmågan att ge tröst till sina kunder, men kan aldrig få det själv. Hans rika föräldrar har förskjutit honom, hans syster är tragiskt död.

Några andra personer i kollektivromanen är Anders, som lever i sin sunkiga lägenhet med sin dator och aldrig går ut. Han har kontakt på Internet med Tomas, som hetsäter i sitt olyckliga äktenskap med Cornelia, som är bingovärdinna. Affärsmannen Mikael letar efter sin gamla kärlek Josefin, och söker kontakt hos Benjamin. Det gör också Erika, en framgångsrik domare med ett snårigt privatliv. Katja är en rullstolsburen tatueringssalong som ger Benjamin en ny ros för varje ny älskare/älskarinna han betjänar. Några av dem möts på slutet på den perverterade Nils yacht, där han och några kompisar spelar in så kallade snuff-movies. Men det är fruktansvärt bra skrivet!

Marie Hermanson: *Hembiträdet* (2004).

Spännande roman om den framgångsrika egenföretagaren Yvonne, som för spänningens skull byter identitet och blir hembiträdet Nora hos bankmannen Bernhard, som har en mörk hemlighet. Lite "tantsusk" parad med kriminalhistoria, virtuost skickligt iakttaget och berättat.

Audur Ava Ólafsdóttir: *Fröken Island* (2018).

Underhållande, pregnant roman om den vackra och unga Hekla som 1963 kommer från landet till Reykjavik med sin skrivmaskin, fast besluten att bli författare. Hon får jobb på ett café och utsätts direkt för äldre mäns närgångenhet och misogyni. Hon träffar den äldre, kontrollerande "poeten" på stadsbiblioteket, och en pr-man som enträget försöker få henne att ställa upp

i den årliga "Fröken Island-tävlingen", vilket ska ge henne en möjlighet att resa till USA. Träffsäkert om patriarkatets könsmaktsordning och hur den spiller över på kulturlivet på Island. Författaren är född 1958 och en av Islands mest uppmärksammade författare. Romanen är samtidigt en odysse genom isländsk litteraturhistoria. Känns självbiografisk.

Lyra Koli (Lyra Ekström Lindbäck): *Blödnigen* (2020)

Lyra Kolis femte roman är mycket välskriven. Ovanligt "vanlig" jämfört med hennes tidigare, som ofta kretsat kring queer- och bdsm-frågor. Romanens Em (som känns självbiografisk) lever ihop med en blond, trevlig och lugn flickvän, Julia, i stark kontrast med den ombytliga fantasifulla Em. Mittsektionen av boken är en prosaisk diskussion om olika författare och filosofer, om skillnaden mellan "fantasi" och "verklighet". (Koli är idag doktorand i filosofi.) Delar av romanen handlar om Julias mamma som träffar en gammal god vän, Geraldine, som nu bytt kön och heter Jan.

Diskussionerna om queer-identiteten tillhör bokens bästa, men författaren verkar ha mognat, stilen är suverän. Diskussionerna handlar också om så kallade lajv, där deltagarna byter identitet och går in i en roll som skapas av en spelledare, ofta med inslag av bdsm (som dock tonas ner betydligt). Under en av dessa lajv-tillställningar som rör sig runt i hela Norden träffar Em en finsk lajvare (manlig) som hon blir förälskad i. Begreppet "bleed" förekommer inom lajv-performance, när ens egen person mer och mer intas av den som man spelar. Blodtemat återkommer: Em får mens, blir gravid. Hon slits mellan sin nya finska partner och flickvännen Julia, som också vill ha barn. I romanens början är Em upptagen av sprit, narkotika, sex, men hon utvecklas mot romanens slut. Så vad är på riktigt? Vad är på låtsas?

Agota Kristof: *Den stora skrivboken/Beviset/Den tredje lögnen* (i en volym 2020)

Författare från Ungern (1935–2011) som 1956 flydde till Schweiz där hon började skriva på franska. Hon har fått en renässans efter sin död. En fascinerande barndomsberättelse om ett par tvillingpojkar, som oskiljaktiga (benämns alltid som "vi") växer upp under kriget hos sin mormor i en by på landet. Berättelsen är enbart registrerande utan att ta ställning eller döma, närmast en dramatisering av berättarstoffet utan några scenanvisningar. Historien griper tag och man kan knappt lägga boken ifrån sig. För tankarna till Nobelpristagaren Imre Kertész' unikt odramatiska (till stilen) *Mannen utan öde*.

Suad Ali: *Dina händer var fulla av liv* (2019)

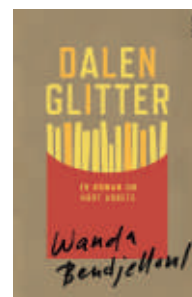
Somalisk författare och statsvetare som berättar om familjens flykt från Somalia, via Kenya till Sverige. Feministiskt anslag med mor och mormor och huvudpersonen Noras dotter i centrum. Jag läste parallellt Nadifa Mohameds *Förlorade själar* (mer om själva kriget och några personer som deltar i det) och *Norr om gryningen* av Nuruddin Farah (Somalias kanske mest kända författare) om somaliers exil i Oslo, och kollisionen där mellan somaliska traditioner, religion och västvärldens livsstil.

Wanda Bendjelloul: *Dalenglitter* (2020)

Den för Sverige så unika arbetarlitteraturen (en gång definierad som litteratur för, om och av LO-anknutna arbetare) fortsätter att producera förstklassig litteratur. Förutom *Dalenglitter* förra året till exempel Felicia Stenroths *Handens rörelse* och 2019 Måns Wadensjös *Monopolet*. Eller i den nya genren serie-romaner – Ulrika Linders *Återvinningscentralen*. En ny fackbok i ämnet är Rasmus Landströms *Arbetarlitteraturens återkomst*, som också kom 2020.

I *Dalenglitter* skildras jaget, vars föräldrar kommit till Sverige från Polen, och några av hennes vänner i Stockholmsförorten Dalen. Den bostadssegregering som karakteriserar Stockholm är också typisk för Enske-dedalen. På ena sidan järnvägen ligger 1980-talsförorten Dalen där främst invandrade svenskar bor. På andra sidan spåret ligger de gamla trävillorna i Enske-de, där flickorna är "helsvenska" och enligt författaren har exotiska namn som "Märta, Siri och Sigrid". "Dalenglitter" är de billiga smycken som invandrartjeje-rna i Dalen smyckar sig med. Berättarens kompis Jamila drömmer om dyra märkesvaror och idolen Cara Delevingnes guldfärgade handväska. Hennes mamma drömmer om att flytta till en stor rymlig lägenhet, "en femma med kakelugn" på överklassgatan Karlavägen. Berättaren sparar till ett körkort och för att få gratis körlektioner låter hon sig utnyttjas sexuellt av en äldre, bilburen man på Lidingö.

Men förutom alla dessa skickliga iakttagelser är *Dalenglitter* en ingående beskrivning av det fettstinkande arbetet på en MacDonalds-hamburgerbar i centrala Stockholm, känd för att bara, enligt chefen, anställa "riktigt snygga tjejer" vid disken. I bokens senare del reser berättarjaget till Polen för att begrava sin kusin och resan ger upphov till nya intressanta iakttagelser. Kanske är boken ibland mer ett reportage från arbetar-klassen av idag än en roman, men det är inte dåligt det. Språket är rappt, fyndigt och träffsäkert. Romanen (med underrubriken "en roman om hårt arbete") är författarens debut.

Tre fabler av Freke Räihä

Poeten Freke Räihä arbetar på ett projekt där han tolkar Aisopos (620–560 f.Kr.) fabler. Målet är att skriva utifrån samtliga fabler, vilket är 484 stycken. Freke är i nuläget uppe i runt 195, och beräknar att det kommer ta ungefär ett år till att bli klar. Här publicerar *bis* tre av dikterna i urval, närmare bestämt nummer 27, 29 och 30.

Text: Freke Räihä

Räven och teatermasken

efterlämnad på torget är en kastad mask,
ett vackert ansikte sprucket

en omtalad persona, någon känd av envar

det är vackert skuret, målat, förbättrat,

annars förgyllt i salong och porträtt

räven gräver i masken, dess drag mot himlen

räven säger:

innehåll, snarare än yta, skulle segra här

räven kastar det tomma ansiktet

kastar och fördjupar sprickan

ansiktets ögon tomma mot intet

Kolaren och valkaren

kolaren har ett gott öga till valkaren

som bor nästgårds honom

var gång han passerar på väg till milan i skogen

ser han henne arbeta med lösning och bräda

en kväll tar han så mod till sig

stegar ut på valkarens gård och friar

hon säger:

tror du verkligen det är en så bra idé –

allt jag tvättat hade du täckt med sot

och de dör båda ensamma i sviterna efter sitt arbete

och i dag är det ingen som minns hur de gjorde

Den skeppsbrutne och gud

stormen kommer, stormen är över dem,

det stormar

skeppet brister, en gren knäckt av vinden

ett löv sjunker som en sten

havet stormar, hela havet, regnar, vinden

och den skeppsbrutne kaptenen

med händerna i bön,

han säger:

gud, och mäktiga osynliga hand, rädda mitt liv

besättningen,

som simmar mot land, ropar:

du måste röra på armarna

när du bönar om hjälp

Avsändare:
bis c/o Christian Forsell
Kobjersvägen 9A
227 38 Lund

Föreningen BiS?

BiS står för Bibliotek i Samhälle. Vi är en socialistisk biblioteksförening som verkar för att utveckla biblioteken och samhället i en mer progressiv riktning.

BiS vill att biblioteken ska

- stödja yttrandefriheten och ge tillgång till information som grund för kunskap, opinionsbildning och samhällskritik
- drivas i offentlig regi och utvecklas i dialog med användare och närsamhälle
- arbeta normkritiskt, antirasistiskt, jämställt och jämlikt
- arbeta uppsökande, läsfrämjande och vägledande med särskilt fokus på dem som riskerar att hamna på fel sida om den växande informationsklyftan
- aktivt erbjuda information, kultur och litteratur som utgör komplement och alternativ till det kommersiellt gångbara.

ENGAGERA DIG I BIS!

Vill du veta mer om BiS och kanske engagera dig i föreningen? Tveka inte att ta kontakt med oss!

KONTAKTPERSONER

Stockholm: Tobias Willstedt
tralalaisdead@hotmail.com, 0709-18 59 84
Göteborg: Anna Hallberg
anna.hallberg@kultur.goteborg.se, 031-36 83 375
Malmö: Martin Persson
oeoe@zitherlessons.net, 0737-02 37 90
Umeå: Ida Holmlund
idaholmlund@yahoo.se

Vill du bli kontaktperson på din ort?
Hör av dig!

VILL DU FÅ FLER BIBLIOTEKSNYHETER FRÅN VÄNSTERHÅLL?

BiS digitala nyhetsbrev innehåller nyheter, information och tips för dig som vill bevaka biblioteksutvecklingen ur ett vänsterperspektiv.

Det enda du behöver göra för att få nyhetsbrevet är att anmäla ditt intresse på vår hemsida foreningenbis.com.

NÄSTA NUMMER!

Nästa nummer av *bis* kommer i juni. Redaktionen välkomnar varmt bidrag i text och bild. Välkommen med ditt bidrag till tidskriftenbis@gmail.com senast 14 maj.

bis 4/2020. Foto: Tobias Willstedt